

SLOVENSKI TADRAN

LETO III, ŠTEV. 49

Koper, petek 26. novembra 1954

POSAMEZNA ŠTEVILA 10 DIN

OB ROJSTVU REPUBLIKE

Prebivalstvo našega okraja praznuje 11. obletnico ustanovitve Federativne ljudske republike Jugoslavije še s prav posebnim zadoščenjem. Prvič v vsej tej dolgi dobi praznuje ta veliki dogodek dokončno osvobodeno in kot sestavni del vse državne skupnosti. Danes je težko oceniti pomen teh dejstev, ker niso povsem in vsem znane sile, ki so bile na delu, da prepričijo priključitev tega dela naše zemlje k svoji domovini. Preprostemu človeku se zdijo zahteve ljudstva, da živi združeno z matičnim narodom, tako enostavne, tako razumljive in tako pravične, da mu je vsako drugačno gledanje nerazumljivo. In vendar je res, da je malemu narodu težko dokazati resnico, težko izbojevati pravico. Zato je uspeh našega boja toliko lepši in značajnejši, uspeh, ki seveda v celoti le deloma zadovoljuje naše pravične zahteve in pušča še vedno odprto vprašanje tistih predelov zemlje, ki so etnično nesporno naši. Mi smo prepričani, da bi teh uspehov ne dosegli, če ne bi se odločno borili in vztrajali v težkem boju, če ne bi bilo take enotnosti pri nas in v vseh narodih Jugoslavije.

Pred 11 leti 29. novembra 1943. leta je drugič zasedal AVNOJ — Antifašistični svet narodne osvoboditve Jugoslavije v Jajcu, malem bosanskem mestu. Na tem zasedanju so predstavniki borečih se narodov Jugoslavije prepovedali povratek kralja, proglasili vse narode za enakopravne, medtem ko je bil tov. Titu, vrhovnemu komandantu NOV IN POJ, podeljen naslov Maršala Jugoslavije. Na istem zasedanju 29. novembra 1943 je vrhovni predstavnik naših narodov AVNOJ sprejel predlog SNOS — Slovenskega narodno osvobodilnega sveta, da se Slovensko Primorje in Istra priključita k novi Jugoslaviji.

Ta sklep je pomenil dolžnost za vse tukajšnje prebivalstvo, da podvoji sile v boju proti okupatorju, hkrati tudi obvezo za vse jugoslovanske narode, da izvršijo sklep svojega vodstva. Tako ljudje Slov. Primorja in Istre kot vsa Narodnoosvobodilna vojska so izvršili svojo dolžnost. Prvega maja 1945 je po ogromnih žrtvah zaplapolala zastava osvoboditve nad Trstom in Sočo. To je bil višek sreče in zadoščenja za vse delovno ljudstvo Istre, Trsta in Gorice. To je bil občutek zmage nad stoletno krivico. In le odvrtnim zakulisnim igram, umazaniam interesom se moramo zahvaliti, če smo na ljubo miru morali sprejeti novo francosko črto.

Od takrat je preteklo že skoraj 10 let. In skozi vso to dolgo dobo je naše ljudstvo prenašalo velika bremena za uresničenje nespornih pravic.

Da, težko je preprostemu človeku razumeti, da se še vedno skuša uveljavljati zakon džungle, da ima pravico tisti, ki ima silo. Mi se moramo stalno zavedati, da je naša moč v naši politični enotnosti, v naši odločnosti, da skrbimo in delamo za našo gospodarsko in politično neodvisnost, v našem novem socialističnem družbenem redu. Kot taki smo nepremagljivi. Danes je boj za priključitev za nami, pred nami pa nove, predvsem gospodarske naloge, ki bodo mobilizirale vse naše delovne ljudi in vso njihovo sposobnost ter iniciativo. Zgraditi moramo čimprej nekaj objektov, da bomo lahko zaposlili odvisno delovno silo širšega zaledja, ki je ostalo brez industrijskih mest in središč. S tem bomo postavili nekaj večji gospodarski center, ki bo privlačil ljudi na obalo. To so velike naloge, zlasti če jih merimo v obstoječem stanjem, ko na vsej obali niso gradili solidnih stanovanjskih in drugih gospodarskih in kulturnih objektov precej desetletij.

Praznovanje 29. novembra v taki perspektivi, s takimi uspehi, navdušuje slehernega človeka našega okraja, ki se zaveda, da svojo bodočnost drži sam v svojih rokah.

To dejstvo potrjuje tudi predlog, da čimprej osnujemo komune in okrajno komunalno skupnost, ki naj zajame področje do Postojne. S tem bodo naši delovni ljudje prevzeli nove pravice in nove dolžnosti. In prav dejstvo, da so se skozi deset let kovali v političnem boju, da so spoznali, da je politična enotnost osnovna pridobitev in največja garancija za uspeh, bodo tem lažje uspevali v novih nalogah socialistične izgradnje, ki jo prinaša industrializacija in komunalna skupnost.

Vse te naloge so tako veličastne, tako pomembne, da jih prezevamo z enakim navdušenjem, kot smo vodili boj za priključitev k socialistični Jugoslaviji. Toliko bolj, ker se v tej perspektivi, s takim družbenim redom omogoča slehernemu državljanu neglede na nacionalno pripadnost, da razvije vse svoje umske in fizične sposobnosti, za kar mora dobiti tudi primerno nagrado. Našim delovnim ljudem ni treba iskati delo za Oceani. Niti ni treba živeti v bojazni za jutrišnji dan, kajti vse je v njihovih rokah. Od dela teh pridnih rok je odvisen tempo razvoja naše družbene skupnosti in s tem količina življenjskih potrebščin za posameznega njenega člana.

Zato se ob prvi proslavi rojstva Republike po priključitvi našega okraja obvezujemo, da bomo svoje državljanske obveznosti zvesto izpolnjevali, pravo tako zvesto, kot smo vztrajali v boju za našo svobodo.

I. B.

Zgodovinsko mesto Jajce

Skoraj vsaka država, vsak narod ima v svoji deželi kak kraj, čigar ime je še prav posebno vezano na zgodovinski razvoj državnosti, simbolizira kak težak ali vesel zgodovinski dogodek, ki je bil odločilnega pomena, za nadaljnji razvoj dogajanj. Njšteto bi jih lahko našli v zgodovini, vendar bržkone zlepa ni nikjer nobenega, ki bi ga lahko primerjali našemu Jajcu, malemu mestecu sredi Bosne, ki ima za vse jugoslovanske narode tak velikanski pomen.

Sredi besenja druge svetovne vojne, sredi nadčloveškega odpora vseh naših narodov proti stoinstokrat močnejšemu sovražniku je po dve in polletni pripravi položaj dozorel. Iz vseh strani Jugoslavije so se po mnogih prestanih tegebah in nevarnostih na poti, 29. XI. 1943 zbrali v Jajcu zastopniki vseh jugoslovanskih narodov. Ta dan je bila v Jajcu rojena Nova Jugoslavija — Demokratična federativna republika. To je bila politična poteza, političen akt največjega pomena in je daleč presegal mej naše domovine. Sklepi

II. zasedanja AVNOJa so odmevali po vsem svetu.

Odveč bi bilo podrobneje govoriti o sklepih tega zasedanja, ker so nam vsi znani. Vsi vemo, kakšen pomen je to zasedanje imelo za nadaljnji razvoj naše osvobodilne borbe, za priznanje naše nove notranje-politične ureditve. Oklicanje Republike od strani ljudskih predstavnikov Jugoslavije, izvolitev vrhovnega političnega organa

zročil razdor med velesilami in ogrozil njihov sporazum. Preslišati smo morali tedaj prenekateri občutek, med katerimi je bil najtežji sovjetski, da smo jim namreč s tem nam zabodli nož v hrbet. Odveč bi tudi bilo zdaj v tem času pogrevati te stvari, ki smo jih že preboleli, čeprav zelo težko in z velikimi žrtvami, prav pa je, da vemo in na to smo neizmerno ponosni: svojo novo socialistično domovino, deželo svobodnih delavcev in kmetov ter delovne inteligence, smo si priborili sami v najtežjih pogojih in vsemu svetu navkljub! Zaveš, da nam ni nihče prav nič podaril, — nasprotno, hoteli so nam našo pridobitev z vsemi silami ugonobiti, — nam dela našo ljubljeno domovino še dražjo in ni je na svetu sile, ki bi jo mogla še kdaj razbiti in nam ugrabiti naše pridobitve, ki jim je postavilo temelje prav II. zasedanje AVNOJa v Jajcu. Ime Jajce pa je v naši zgodovini zapisano z zlatimi črkami in bo nam in našim znancem vedno pomenilo simbol neukrotljivega poguma in borbe za svobodo!

29. XI. 1943

državnega upravljanja in prepoved vrnitve dinastije Karadjordjevičev v državo ter vrste drugih sklepov z ustavno veljavnostjo — to je bilo prav tako hrabro dejanje kot vsa naša borba na sploh in je vzbujala mogočen odmev v svetu. S tem dejanjem smo nenadoma presekali vse temne namene sil v svetu, ki so v iskanju svojega ravnotežja barantale tudi z nami in za naše ozemlje — brez naše vednosti. Skoraj je ta dogodek pov-



Sprehod po svetu

Iz Italije poročajo, da se je zadnje čase razmahnilo delovanje tam kajšnje Zveze neodvisnih socialistov. Le-ti skušajo združiti vse socialistične sile v Italiji v enotno fronto, ki bi vodila neodvisno socialistično politiko. V to fronto naj bi vstopili vsi socialistično usmerjeni elementi, ki pa ne soglašajo niti z Nennijevo niti z kominformistično politiko, hkrati pa nočejo slediti šaragatovcem, ker se preveč očito udinjajo krščanskim demokratom.

Te dni sta neofašistično italijansko socialno gibanje in Covellijeva monarhistična stranka sklenili pogodbo o skupnem delovanju na parlamentarnem področju. Stranki bosta skupno nastopali v parlamentu in skupaj glasovali v posameznih predlogih ter zavzemali stališče do olade.

Mednarodni tisk posveča nekaj svojega prostora tudi avstrijskemu kanclerju Juliusu Raabu in njegovemu obisku v ZDA. Tu se je sestal z Eisenhowerjem in Dullesom. Poglaviti smoter Raabovega obiska v Washingtonu je v prizadevanju, da bi dosegel ameriško državno pogodbo z Avstrijo.

Medtem so nemški socialni demokrati še vedno ogorčeni zaradi francosko-nemškega sporazuma o Posarju. Le-ti zahtevajo od bonnske vlade, da zavrne ta sporazum in ga zamenja z začasnim sporazumom, ki bo po eni strani priznal nemške suverene pravice do Posarja, po drugi strani pa priznaval dejstvo, da je Posarje del francoske okupacijske cone. Hkrati zahtevajo, naj vlada z jamčji državljanom Posarja popolne državljanske pravice in kot edina nemška vlada, ki je bila izvoljena na svobodnih volitvah, nastopi o obrambo pravice vseh Nemcev v Posarju, da smejo živeti v združeni Nemčiji.

Kakor je znano, je sovjetska vlada pred nedavnim predlagala, da bi sklicali evropsko konferenco, na kateri bi med drugim razpravljali tudi o praprašnji dokončne združitve Nemčije. Na to povabilo je večina držav odgovorila, da je rok, t. j. 29. november, prekratek za temeljito pripravo takšne konference. Vlade ZDA, Velike Britanije in Francije pa sploh niso odgovorile na sovjetsko povabilo. V zvezi s tem je sovjetski zunanji minister Molotov te dni izjavil, da s takim odnosom do sovjetske note omenjene vlade skušajo že unaprej prepričati vsako tovrstno posvetovanje. V tem smislu pritiskajo tudi na druge zahodnoevropske vlade. Dalje je Molotov dejal, da sovjetski predlog za sklicanje omenjene konference ne more škodovati nikomur, pripomore pa lahko, da se evropske države v prihodnje ne bodo spopadle med seboj.

IZZIVALNO DEJANJE

Kot strela z jasnega je zadela vse profašiste, vse demokratično prebivalstvo, zlasti pa še vse bivše partizanske borbe in aktiviste Slovenskega Primorja in Istre, prav posebno pa še one v Trstu, vest, da je bivši neofašistični krvolok Gaetano Colotti, podkomisar Posebnega inšpektorata javne varnosti za Julijsko krajino, bil odlikovan v spomin z visokim italijanskim »Odlikovanjem za vojaške zasluge«. Ko sicilijanski list »Le Madonie«, ki izhaja v Palermu, objavlja vest o odlikovanju, slavi fašističnega zločinca in navaja kot vzrok njegovega visokega posmrtnega odlikovanja »udeležbo v neki tvegani akciji proti sovražnim partizanom«.

In takih »akcij« je bilo nešteto! Kdor je na Primorskem slišal za partizane, ta je vedel tudi za Colottija. Posebno pa se ga je bala in ga sovražila vsa demokratična slovenska in italijanska civilna javnost v mestu Trstu in okolici, po Krasu in v Slovenski Istri. Pred njim in njegovimi agenti je hodil strah in trepet, sledile pa so mu solze in kletve. Vodil je posebni odsek za borbo proti partizanom v Inšpektoratu javne varnosti v Trstu. Bil je znan kot največji cinik in sadist, ki je imel s svojimi opričniki na vesti umore in mučenja nešteti borcev za svobodo. Imenovali so ga samo »zver iz vila triste« in njegovo ime še danes pomeni na Tržaškem simbol krutosti in najhujšega nasilja.

Italija je na to noto odgovorila negativno, rekoč, da bi moglo priti do takšne konference samo po ratifikaciji pariških sporazumov o ustanovitvi zahodnoevropske zveze.

Dne 22. t. m. je nenadoma umrl, zadet od srčne kapi, vodja sovjetske delegacije v Združenih narodih Andrej Višinski.

Francoski politiki, zbrani okrog Mendès-Francea, so storili vse, da bi odvrnili nezaupanje v Eisenhowerja in njegove vlade do sedanje pariške vlade. Da bi to prizadevanje bilo čim plodnejše, je Mendès-France osebnost obiskal Eisenhowerja ter ga prepričal, da je zmotno vsakršno sumničanje sedanje francoske vlade, Mendès-France je dokazal Eisenhowerju, da francoska vlada ni za popuščenje Sovjetski zvezi, marveč za dinamično politiko, ki bi Zahodu omogočila odvzeti Sovjetom politično pobudo. To in ostali dokazi o nesumljivi lojalnosti sedanje pariške vlade do Atlantskega pakta so kar čez noč spremenili osumljenega Mendès-Francea v »prvega človeka današnje Francije«, kakor ga je te dni imenoval ameriški minister za zunanje zadeve.

Medtem pa čedalje bolj vznemirjajo francosko vlado nemiri v Severni Afriki. Francoski padalci in oddelki tujske legije zasledujejo alžirске nacionaliste, ki se skrivajo v pogorju Aures. Hkrati se vse bolj dviga zahteva po neodvisnosti iz vrst Marokancev in Tunizijcev. Toda francoski imperialisti nočejo ničesar slišati o tem in s silo dušijo to zahtevo narodov Severne Afrike, ki jih imajo v svoji oblasti.

Malone v vsem bližnjem in Srednjem vzhodu, ki se raztezata od Irana do Libije, bolj ali manj nenehno vre. Ponekod gre za trenja med tamkajšnjimi nasprotujočimi si silami, drugod pa gre za odpor proti tuji nadoblasti. Za sedaj so še vedno v ospredju dogajanja v Egiptu. Po odstranitvi generala Nagiba je prevzel oblast polkovnik Naser. Le-ta je te dni razložil vzroke, ki so privedli do preloma med Nagibom in revolucionarnim svetom. Naser je dejal, da Nagib ni sodeloval v državnem udaru proti kralju Faruku in je gledal zviška na vse, ki so sodelovali v tej revoluciji. S tem se je hotel dvigniti v obeh določeni množic in opozicije v pričakovanju, da se bo nekega dne polastil vse oblasti v Egiptu. Takoj po odstranitvi je bilo govora o tem, da bo Nagib postavljen pred sodišče kot izdajalec, če bodo zbrali dovolj potrebnih dokazov za to obtožbo. Toda izkazalo se je, da ni bil neposredno zapleten v kako protirepubliškoro zaroto, da je sicer bil povezan s teroristično organizacijo »Muslimanskih bratov«, ni pa bil seznanjen s pripra-

vami znanega atentata na Naserja. Z odstranitvijo Nagiba si je Naser zavaroval hrbet, vendar še zdaleč ni povsem varen pred svojimi nasprotniki, »Muslimanskimi brati«. Ta organizacija ima vpliv nad dva milijona Egiptčanov in nevarno ogroža Naserja in njegov režim.

Medtem stopa tudi vprašanje Formoze vse bolj v ospredje, kar dela precejšnje preglavice zlasti Ameriki. V angleških krogih pravijo, da je ureditev tega vprašanja tembolj zapletena, ker države Zahodnoevropske zveze ne soglašajo s stališčem nasproti pekinški vladi. ZDA in Francija v nasprotju z Anglijo nimajo stikov s Pekingom, medtem ko Anglija ne priznava Čankajškove vlade za zakonito predstavnico Kitajske. Razen tega si britanska vlada prizadeva, da bi se ognila vsaki zaostritvi odnosov z LR Kitajsko in skuša prepričati to, da bi na Daljnem vzhodu nastalo novo nevarno ognjišče hladne vojne. Britanski diplomatski krogi pripisujejo sebi za slugo, da so ZDA nekoliko obrzdale Čankajška v uprizarjanju incidentov.

Zadnje čase so se poglabili odnos med Indijo in Kitajsko. Po vrnitvi v domovino, je ministrski predsednik Nehru poročal skemuindij parlamentu o svojem obisku na Kitajskem in med drugim dejal, da gospodarske in politične razlike med Indijo in Kitajsko nikakor ne morejo ovirati sodelovanja obeh držav na raznih področjih, zlasti pa ne pri utrjevanju miru.

Tovariš Svetozar Vukmanović - Tempo o svojem obisku v ZDA

Ob zaključku svojega uradnega obiska v Združenih državah Amerike, kjer se je razgovarjal z najvišjimi predstavniki te dežele, o raznih gospodarskih vprašanjih, ki zadevajo obe deželi, je tovariš Vukmanović dal izjavo za naše novinarje. V njej je poudaril prijateljsko razumevanje, ki so ga odgovorni ljudje pri ameriški vladi vstevši predsednika Eisenhowerja, pokazali za naše gospodarske težave in obljubili svojo pomoč. Predvsem bodo kot svoj prispevek dali nekaj pšenice za pomoč, ker nas je tudi letošnja letina zelo prizadela. Nadalje je dobil pomoč tudi za izravnavanje naše plačilne bilance, ki je vseskozi pasivna, za pospešene investicije v našem kmetijstvu pa je Mednarodna banka obljubila poslati svoje strokovnjake, da proučijo položaj našega kmetijstva in na osnovi tega odobrijo posojilo. Pojasnil je naš položaj, ker ga tamkaj nekateri imajo za kritičnega in povedal, da je naša država ena izmed tistih, ki se po vojni najhitreje razvija iz tega pa tudi izhajajo vse naše trenutne težave.

Pa kapitulaciji Italije je Colotti postal član republikanske fašistične stranke in se udinjal nemškimi nacistom, ko so prevzeli oblast v Trstu. Postal je njihov najboljši pes-kruvaš, po pravilu: »bolj papeški od samega papeža«. Nemci so ga zato izredno cenili in je imel popolnoma proste roke. Poslali so iz njegovih zaporov vse ljudi v taborišča v Nemčijo, v kolikor so iz njih sploh prihajali živi; — svobode ni videl nihče. S svojimi biriči je bil stalno okrog in je vohal za partizani in skušal zabrti že v kralji vsak pojav odpora, vsako težnjo po svobodi. Spominjajo se ga posebno okoljske tržaške vasi, kamor je s svojim prihodom vedno zanesel razdejanje in kri. Posebno je sovražil vse, kar je bilo slovenskega. Spomnil se ga je te dni prav dobro tovariš Jože Jamšek iz Plavij, ki ga je januarja 1942 prišel iskat na dom in ga poslal v internacijo v Pisticci, odkoder so ga rešili šele zavezniki. Ko je čakal s svojimi šestimi agenti nanj in je stari mož nekaj ogovoril svojo snaho po slovensko, se je Colotti zadržal nanj: »Kaj govorite, ta jezik, ki ga ne govorijo niti svinje!« — Spominjajo se ga prav dobro tudi prebivalci Lonjerja in Boršta, kamor je večkrat pridrl. Tam so padli od njegove roke mnogi hrabri borci, partizanski kurirji in obveščevalci, med njimi tudi naš narodni heroj Munih-Darko.

Predaleč bi nas odvedlo, če bi hoteli naštevati nešteta grozodej-

stva in vse zločine, ki jih je povzročil ta nacifašistični krvnik. Razumeli bi še, da je kot stoodstoten Mussolinijev človek to delal in počel za fašistično Italijo, da pa se je po njenem zlomu udinjal Nemcem in postal njihovo najzanesljivejše orodje, že pomeni, da je bil v resnici prepričan fašist in sovražnik vsakega napredka in demokracije po svojih posebnih zverstvih pa je bil gotovo patološki tip.

Toliko o njem. Verjetno bi bil zapadel pozabi kot črna senca v zgodovini osvobodilnega boja, če se ne bi zdaj nenadoma italijanska vlada spomnila in ga visoko odlikovala prav za dejanja, ki jih je storil v službi nacifašizma in proti tistemu Trstu, ki ga je že prej ista italijanska vlada odlikovala z zlato kolajno za odpor. Kje je tu logika? Katero odlikovanje je zdaj važnejše, ker sta si obe v diametralnem nasprotju? Kaj je pravzaprav hotela italijanska vlada s tem odlikovanjem? Ta njena gesta izgleda v tem trenutku kot klofuta v obraz vsemu demokratičnemu prebivalstvu na Tržaškem, posebno pa še vsem borcem za svobodo tudi na tej strani meje. Teško nam je verjeti, da je italijanska vlada v svojem prizadevanju za ureditev odnosov z nami, ki jih je v zadnjem času pokazala, namenoma storila to, kar je storila. Ugodila pa bi prav gotovo vsem poštenim demokratom, če bi odlikovanje preklcala in izbrisala ta pljunek na herojsko borbo proti nacifašizmu.

Tovariš Tito je botroval novi ladji

V ponedeljek je tudi Reka doživela vesel in slavnosten dogodek, zlasti pa še delovni kolektiv reške ladjedelnice »Tretji maj«, ko je predsednik Tito botroval spuščanju v morje velike prekoceanske ladje »Drvar«, ki jo je ta ladjedelnica zgradila. Ko je tovariš Tito v spremstvu tovarišev Vladimirja Bakariča, Petra Stamboliča, Mihe Marinka, Franca Leskovška, vice-admirala Mate Jerkoviča, generalnega polkovnika Koste Nagyja, Ivana Krajačiča, Jakova Blaževića, Jožeta Vilfana in drugih točno ob devetih uri prišel v ladjedelnico, ga je burmo pozdravila velika množica ladjedelniških delavcev in drugega prebivalstva Reke. Ko je obšel vso ladjedelnico in si ogledal že zgrajene plovne objekte, je v kratkem nagovoril delovnemu kolektivu izrazil svojo priznanje za vzoren red in organizacijo dela v tem našem velikem podjetju ter pohvalil njegove velike delovne uspehe. Poudaril je svojo srečo in ponos, da lahko botruje prav ladji tega imena, saj je Drvar tako pomemben kraj v zgodovini našega

narodnoosvobodilnega boja. Na koncu se je kolektivu zahvalil za njegove delovne uspehe in izrazil svojo željo, naj bi ladjedelnica še naprej tako napredovala, ker je ogromnega pomena za našo trgovsko mornarico, ki je našo zastavo ponesla že na vsa morja sveta.

Nato je predsednik delavskega sveta ladjedelnice izročil predsedniku Titu lepo miniaturno maketo nove turbinske ladje »Drvar«, ki sta jo izdelala dva delavca. Maketa nosi napis: »Ljubljenemu tovarišu Titu, ki je botroval turbinski ladji »Drvar«, — kolektiv ladjedelnice »3. maj«, Reka, 22. novembra 1954«.

Tovariš Tito je nato presekal vrvice in steklenica šampanjca se je razbila ob bok nove ladje, ki je počasi pričela drseti v morje. S tem je bila splovitev opravljena.

Predsednik LOMO Reka Edo Jardas je nato pri slavnostnem kosilu v sušaškem nebotičniku podaril predsedniku Titu v imenu meščanov Reke še lepo izdelano miniaturno bojno ladjo iz 18. stoletja.

Trgovina, cene in naša preskrba

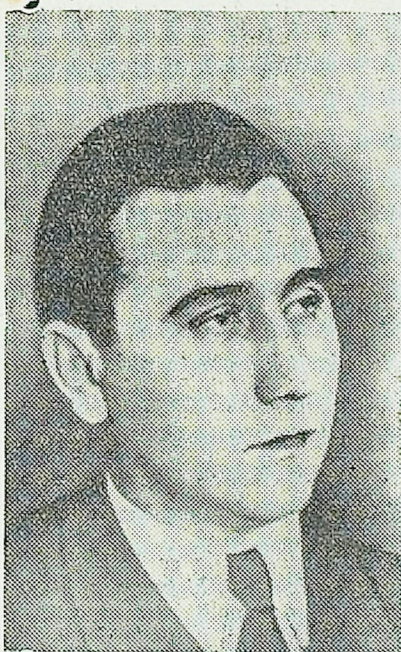
V ponedeljek je bil med svojimi volilci podpredsednik Zveznega izvršnega sveta Aleksander Ranković, ki je zbranim političnim delavcem in drugim udeležencem orisal naše notranje stanje v zvezi z našo preskrbo, stanjem v trgovini in nanizal glavne vzroke, ki so dovedli do zvišanja cen predmetom široke potrošnje in prehrane.

Ko je govoril o preskrbi z žitom, je povedal, da je bila letošnja letina najslabša v vrsti povojnih, da pa so odgovorni ljudje že storili vse, da kruha ne bo primanjkovalo. Govoril je tudi o stanovanjski izgradnji ter o vlogi družbenopolitičnih organizacij in bodočih komun. Govoril je o posledicah na-

na tržišču in nad dejavnostjo podjetij.

Nadalje je govoril o preskrbi s premogom in električno energijo. Povedal je, da je sicer proizvodnja premogom in električnega toka v letošnjem letu zrasla, da pa so se še bolj povečale potrebe naše industrije in zaradi tega proizvodnja ne more zadovoljiti vseh potreb.

Na koncu je govoril še o prizadevanjih naših vladnih organov, da se v prihodnje čimbolj podpre naše kmetijstvo, kjer bo povečana proizvodnja neposredno vplivala na razmere v naši trgovini in preskrbi. Razen tega je povedal tudi, da bo treba v prihodnje dati mnogo več sredstev za izgradnjo objektov družbenega standarda, zlasti stanovanj. Poudaril je še vlogo družbenopolitičnih množičnih organizacij in razvoja samostojne pobude vseh državljanov, ki bo posebno morala priti do izraza v razvoju nastajajočih komun.



ALEKSANDER RANKOVIĆ
podpredsednik
Zveznega izvršnega sveta

še pasivne zunanjetrgovinske plačilne bilance, kar je eden od osnovnih problemov našega gospodarstva. Dajanje prednosti in gotovih ugodnosti našim izvoznikom je imelo za posledico zviševanje cen, ker je na notranjem trgu pričelo zaradi take politike primanjkovali gotovih predmetov. To je povzročilo tudi monopolistični položaj nekaterih proizvajalcev in s tem seveda dvig cen. Eden glavnih vzrokov za dvig cen kmetijskih pridelkov, pa je povečanje dohodkov našega prebivalstva in zmanjšanje ponudbe kmetijskih pridelkov na trgu. To je hkrati s povečanim denarnim obtokom (zaradi zvišanja plačnega fonda v glavnem) dovedlo do zvišanja cen.

Ko je navedel prednje glavne objektivne težave, je začel govoriti o subjektivnih slabostih v našem gospodarstvu, trgovini in preskrbi. Predvsem je kritiziral neopravičeni presežek dobička pri mnogih podjetjih, ki so za doseglo istega izkoristila svoj monopolistični položaj in zato dvigala cene svojim proizvodom. Omenil je tudi špekulantske pojave v naši trgovini in dejal s tem v zvezi, da je treba okrepiti našo družbeno kontrolo

Zvezna ljudska skupščina je zasedala

V torek se je sestala na svoje redno zasedanje Zvezna ljudska skupščina. Na ločenih sejah Zveznega sveta in Zbora proizvajalcev so določili dnevni red. Ljudski poslanci so razpravljali o osnutku novega zakona o socialnem zavarovanju delavcev in nameščencev, o predlogu spremembe Zveznega družbenega plana za letošnje leto, o odvzemu, oz. imobilizaciji sredstev, ki so si jih gospodarske organizacije pridobile z neopravičnim zviševanjem cen itd. Zvezni svet je še posebej razpravljal in sprejel Zakon o javnem tožilstvu in Zakon o vojaških sodiščih.

Pismo koprskih komunistov CK ZKS

Okrajni komite v Kopru je poslal Centralnemu komiteju Zveze komunistov Slovenije naslednje pismo:

S priključitvijo našega okraja k FLR Jugoslaviji so odpadle zadnje formalne ovire in razlogi, zaradi katerih je naša Zveza komunistov ostala tako rekoč brez imena. Četudi so se člani Zveze med narodnoosvobodilno vojno in vsa povojna leta v prvih vrstah borili za uresničenje zahteve naših in vseh narodov Jugoslavije za priključitev, nismo smeli nositi imena slavne Zveze komunistov Slovenije in Zveze komunistov Jugoslavije. Zato Okrajni komite Zveze komunistov okraja Koper prosi Centralni komite Zveze komunistov Slovenije, da sprejme Zvezo komunistov okraja Koper v celoti v svoje vrste in s tem v vrste Zveze komunistov Jugoslavije.

Smrt fašizmu — svoboda narodu!
Za okrajni komite Zveze komunistov v Kopru — J. Beltram.

Pomemben dogodek za razvoj zadružništva v južnoprimorski okrajni skupnosti komun

V soboto je bil v Kopru ustanovni občni zbor Zadružnega denarnega zavoda. Udeležili so se ga voljni delegati kmetijskih zadrug s področja okrajev Koper, Sežana in Postojna, ki bo v prihodnje tudi področje delovanja novoustanovljenega Zavoda. To je pomemben dogodek za razvoj zadružništva in je zato prav, da se nekoliko pomudimo ob njem.

Ze dobro leto dni so pri koprski Zadružni zvezi in tudi drugod razmišljali o ustanovitvi lastnega zadružnega kreditnega zavoda, ne morda zaradi kakšnih partikularističnih težej, marveč zato, ker so se dobro zavedali, da bi taka kreditna organizacija mnogo uspešnejše in lažje reševala specifično zadružno finančno problematiko, kreditiranje v kmetijstvu bi bilo bolj sproščeno, kar bi seveda odločno vplivalo na celoten dvig kmetijstva na splošno in zadružništva še posebej. Z decentralizacijo poslovanja Narodne banke se je prednja zamisel približala svoji uresničitvi in tako je lahko pripravljani odbor stopil v soboto pred delegate z izdelanim programom in očitnim načrtom Zavoda.

Ko je tovariš Danilo Herkov otvarjal ustanovno skupščino, je poudaril, da je položaj zdaj posebno primeren in naravnost terja tako organizacijo v okviru snujočih se komun in okrajne komunalne skupnosti.

Pravila Zavoda predvidevajo prenos poslov Narodne banke na novi denarni zavod v čisto zadružnem smislu in so zato iz tega izključena tudi zadružna podjetja — mizarska, kovaška itd. Obsegala bodo v glavnem naslednje posle:

1. hranilne vloge, ki so zbrane pri hranilnih kreditnih oddelkih Kmetijski zadrug,
2. vsa dobroimetja kmetijskih zadrug,
3. vse sklade kmetijskih zadrug in
4. izvrševanje vseh bančnih poslov na zadružnem področju.

Vse omenjene posle naj bi novi kreditni zavod opravljal prvenstveno v okviru lastnih zbranih sredstev in bi le ob večji potrebi lahko najel kredit pri Narodni banki. Pri tem bo moral seveda skrbeti, da bo sam Zavod s pomočjo svojih ustanoviteljic — kmetijskih zadrug — izboljšal organizacijo hranilništva in s tem sam povečal svoja sredstva. Njegova osnovna naloga pa bo vsekakor ta, da bo pospeševal denarno varčevanje kmečkega prebivalstva, posredoval obratne in investicijske kredite zadružnim in tudi zasebnim kmetovalcem ter organizacijam, in da bo zbiral vsa prosta sredstva zadružnih organizacij in zasebnih kmetovalcev. Pri tem bo seveda vršil za

svoje člane vse bančne posle, vključno zavarovanja.

Pravila novega Zadružnega denarnega zavoda zelo podrobno in določno obravnavajo vso finančno problematiko zadružnega sektorja in vse posle, ki bodo spadali v njegovo pristojnost. Tako pravijo med drugim v svojem tretjem delu, ko govorijo o poslovnih sredstvih in poslovanju, da so poslovna sredstva Zavoda deleži, hranilne vloge in vloge na tekočem računu, pri Narodni banki izposojena sredstva, rezervni in drugi skladi in razna tuja sredstva. Delež vsake kmetijske zadruge znaša 10.000 din, kmetijska organizacija pa, ki ima nad sto članov, vplača dva deleža. Seveda lahko vpišejo tudi nadstevilne deleže, ki jih potem odpovedo kadarkoli in se izplačujejo mesec dni po odpovedi. Jamstvo članic je neomejeno in se raztega na vso dejavnost Denarnega zavoda. Članice, ki izstopajo, jamčijo za obveznosti Zavoda še dve leti po svojem izstopu iz njega.

Vloge na hranilne knjižice sprejema novi Zavod od vsakogar, naj je član ali ne, in so vse vloge tajne. Prav tako lahko vsaka fizična in pravna oseba odpre pri Zavodu svoj tekoči račun neglede na članstvo v njem.

Zavod ima tudi rezervni sklad, ki služi predvsem za kritje izgub, ki so morebiti nastale v tekočem poslovnem letu. V ta sklad vlagajo najmanj 50 odstotkov viška letnega dohodka. Razen tega bo Zavod imel

Nekaj o oljkah v občini Šmarje

Letos bo letina oljk v občini Šmarje za okrog 30% manjša od lanske. Vzrok temu je toča, ki je zelo prizadela ves predel Krkavč in okolice, kjer je največ oljčnih dreves. Oljke bodo začeli obirati kakih dvajset dni kasneje kot druga leta, zaradi neugodnega vremena v poletnih mesecih.

V občini je 20.742 oljčnih dreves, od teh 17.000 rodovitnih. Lani je vsako drevo dalo povprečno 13 kg oljk. Od teh so nabrali 200.850 kg oljk in dobili 34.109 kg olja.

Za obnovo in napravo novih oljčnih nasadov je kmetijska zadruga nabavila preko Zavoda za pospeševanje gospodarstva 3000 oljkovih sadik. Zavod za pospeševanje gospodarstva je te sadike brezplačno dal zadrugi.

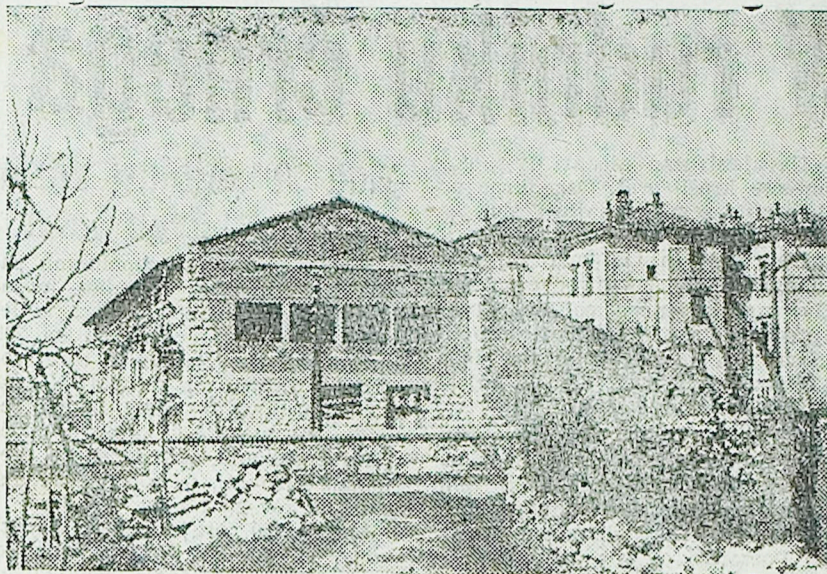
Po vaseh, kjer uspevajo oljke, se ljudje vse premalo zanimajo za cepljenje oljk. Cepljene oljke imajo debelejšo in dajejo višji odstotek olja. Zavod za pospeševanje gospo-

darstva je z namenom, da bi kmetje spoznali vrednost cepljenja oljk, priredil po vaseh predavanja o cepljenju združena s praktičnimi poskusi. Ta predavanja so ljudje sprejeli z velikim zanimanjem in želijo, da bi jih še ponovili. V predavanju naj bi vključili še pojasnila o zatiranju oljčne in drugih škodljivcev oljčnih nasadov. Zavod za pospeševanje gospodarstva priporoča kmetovalcem, da bi tudi sami uredili vzgajališča za oljčne sadike. Vsak kmetovalec bi lahko sam vzgajal vse potrebne sadike doma, kar bi prineslo večje koristi, ker bi sadik ne bilo treba uvaziti.

Na občnem zboru v soboto je bilo 45 delegatov iz omenjenih okrajnih področij — koprškega, sežanskega in postojnskega. Vseh ustanoviteljic, 26 iz sežanskega in 11 iz postojnskega. Izvolili so upravni odbor 11 članov, od tega pet iz Koprja, po tri pa iz Sežane in Postojne. Prav tako so izvolili nadzorni odbor, v katerem so trije Koprčani in po en član iz Sežane in Postojne.

Ustanovitve te tako potrebne gospodarske ustanove bodo prav gotovo veseli vsi zadružniki, pa tudi ostali kmetovalci in zasebniki. Želeli je, da bi pomenila viden preobrat tudi v hranilnem pogledu, saj nudi s svojimi obveznostmi in obveznostmi svojih članic dovolj solidno jamstvo za vloge, ki jih sprejema in hranjenje. To je še prav posebej važno zato, ker je pri kmetih še vedno dovolj gotovine, ki mrtva in brez haska leži doma za pečo in skupnost nima nič od nje, prav tako, kot tudi posameznik ne, ker mu ne donša nobenih obresti. Če se bodo odsele kmetje zavedali, da je to res njihova denarna organizacija, njihova hranilnica, posojilnica in zavarovalnica, potem bodo od tega imeli veliko korist sami, novi Zadružni denarni zavod pa bo postal pomemben gospodarsko-financični činitelj na tem področju.

Brko.



Živahna gradbena delavnost na Krasu

Ko smo nedavno poročali o delovnih uspehih v Sežani, smo nehoti prezrli podjetje, ki ima pomembno vlogo pri širjenju in izgradnji nove Sežane.

Leta 1947 je bilo v Divači ustanovljeno Okrajno gradbeno podjetje, ki se še istega leta v jeseni preselilo v Sežano. Naloga tega podjetja je bila v glavnem obnova požeželja. Strokovna zidarska delavna sila s Krasa je odhajala v večja republiška središča in se zaposlila pri gradnji ključnih objektov. Zato domače gradbeno podjetje ob svoji ustanovitvi ni moglo dobiti potrebnega delovnega kadra. Razen tega mu skromna osnovna in obratna sredstva niso dopuščala, da bi se v taki meri uveljavilo, kakor so narekovala potrebe. In ker je bilo to edino gradbeno podjetje v vsem okraju, ni moglo biti kos nalogam, ki jih je predvideval okrajni gospodarski načrt. Zato so večja gradbena dela v sežanskem okraju prevzemala in izvrševala gradbena podjetja iz sosednjih okrajev.

Tako je bilo vse do lanskega leta, ko je v svojem napornem razvoju doseglo povprečno zaposlitev 80 ljudi. Tekom letošnje sezone pa je doživelo nepričakovan razmah.

Republiška pomoč pasivnim okrajem, v kateri ima sežanski okraj znaten delež, je omogočila koriščenje investicijskih kreditov za gradnjo industrijskih, šolskih in stanovanjskih objektov. Tako je tudi gradbeno podjetje doživelo čas, ko se ho lahko stoodstotno uveljavilo v gospodarskih perspektivah kraške komune.

Podjetje, ki letos zaposluje okrog 400 delavcev, se je preimenovalo v Splošno gradbeno podjetje »Kraški zidar«, okrajšano »Zidkras«, in se po svoji zmogljivosti uvrstilo med večja gradbena podjetja Slov. Primorja. Letos gradi to podjetje novo gimnazijo v Sežani, za katena prihodnje leto. Dalje gradi nominalno investicij in bo dograje-ro so določili za letošnje leto 30 vo šolsko poslopje in telovadnico v Gračišču, za katero bodo letos porabili 42 milijonov. V dveh razredih sedemletne šole v Gračišču se bo lahko že letos pričel pouk, a v letu 1955 bo šola popolnoma dograjena skupaj s stanovanjsko hišo za učitelje, za katero je namenjenih 12 milijonov dinarjev. V Sežani je podjetje zgradilo telovadni dom društva »Partizan«, ki bi bil končan že spomladi, pa je zmanjkalo kreditov, ki jih je društvo šele pred kratkim prejelo. Nova industrijska hala tovarne pletenin, ki je veljala 18 milijonov, je pravitako delo »Zidkrasa«, ki je zgradil tudi vodovodno napeljavo od Križa do Sežane. V ta odsek novega kraškega vodovoda so investirali 20 milijonov dinarjev. Spomladi 1955 bo podjetje dogra-

dilo zdravstveni dom v Sežani. »Zidkras« je nadzidal nad kavarno »Sport« v Sežani dve družinski stanovanji, razen tega je letos dogradil lani začeto gradnjo dveh dvostanovanjskih hiš in prezidal velik hlev v štiristanovanjsko hišo. Trenutno gradi to podjetje dvostanovanjsko hišo in skladišče za »Elektro-Sežana«, eno stanovanjsko in eno dvostanovanjsko hišo za JLA ter dve dvostanovanjski in eno štiristanovanjsko zgradbo za mestno občino. Vse našete zgradbe bodo prihodnje leto končane in pripravljene za vselitev. Razen navedenega izvršuje podjetje še razna druga, manjša gradbena dela, popravila in manjše adaptacije stanovanj itd. Pričelo je tudi z gradnjo upravnega poslopja zadružne vinske kleti v Črnem kalu ter gradnjo štiristanovanjskega bloka v Herpeljah.

Problematika podjetja je v pomanjkanju inženirjev ter gradbenega materiala, zlasti opeke in betonskega železa. Kritično je vprašanje prevozov materiala. Tudi zidarjev primanjkuje in jih je preje moralo podjetje najeti iz drugih republik. V zadnjem času se je »Zidkras« sicer precej mehaniziral, vendar mu še vedno primanjkuje raznih mehaničnih naprav, zlasti lastnih prevoznih sredstev. Podjetje si je uredilo pomožne delavnice, ki so v zvezi z njegovo osnovno dejavnostjo. Ima tudi lastno gramoznico.

Iz navedenih podatkov je razvidno, da se gradbena dejavnost v Sežani razveseljuje širi, k čemur prav gotovo v znatni meri prispeva domače gradbeno podjetje, ki ga v današnjem obsegu dela in uspehov na področju gradbeništva smemo prav tako prištevati k pomembnim delovnim zmagam Sežane. Jaša

IDRIJSKI TABORNIKI SO POLAGALI OBRACUN

Rod »Srebrnih krto« v Idriji je imel v nedeljo, 14. t. m. svoj redni letni občni zbor, katerega se je udeležilo 156 oseb. Rod, ki šteje 116 članov, je od lanskega leta zelo napredoval. Članstvo tvorijo večinoma dijaki gimnazije, nekaj pa je tudi Medvedkov in Cebelic iz osnovne šole. Pogrešamo pa še vedno delavsko mladino.

Po poročilih in razpravi o teh in drugih je bilo sprejetih nekaj važnih sklepov. Sklenjeno je bilo, da bodo člani rodu poskrbeli za uspešnejše širjenje taborniškega gibanja med delavsko mladino; da bodo ustanovili stražo, ki bo ščitila naravne lepote idrijske okolice, da bodo razširili študij o naravnih znamenitostih te okolice in se izurili za turistične vodnike ter da bodo z lastnimi sredstvi skušali čim boljše opremiti svoj rod. L. S.

Za dvig političnega znanja naših delovnih ljudi

Našemu človeku, ki ni imel prilike, da bi se šolal, je pa politično aktiven in stremi po izpopolnitvi svojega političnega znanja, dela večkrat nemalo težav proučevanje današnjih gospodarskih in sploh družbenih vprašanj, ki so včasih res precej zapletena. Da bi se lahko poglobil vanje, je potrebno vsaj neko temeljno poznavanje marksističnih načel in politične ekonomije. Drugače je z izobražencem, ki je vajen delati s knjigo in si mnogo lažje pomaga preko začetnih težav. Poleg najrazličnejših načinov političnega izobraževanja, ki skušajo to vrzel izpopolniti, ima tak namen tudi 5-mesečna Politična šola, ki že dalje časa deluje pri CK ZKS in ki sprejema v prvi vrsti delavce in delavke, zaposlene neposredno v produkciji ter imajo voljo in veselje, poglobiti se v vprašanja delavskega upravljanja in druge probleme, važne za razumevanje našega današnjega razvoja. Gradivo, ki ga proučujejo gojenci te šole — osnove znanstvenega socializma in našega gospodarstva — ni zgolj teoretično, temveč izhaja iz dnevnih izkušenj in nalog današnjega življenja pri nas. Posebej pa bo v naslednjih tečajih govora o vprašanjih razvoja komun, kar je na današnji stopnji izredno važno in potrebno. Gradivo podajajo čim bolj poljubno ter na način, ki uvaja slušatelje v

delo s knjigo, da bodo pozneje na tej osnovi svojo izobrazbo lahko sami izpopolnjevali naprej. Na šoli predavajo tudi vodilni tovariši iz naših političnih in gospodarskih ustanov, ki te problematike najbolj poznajo.

Slušatelji se prijavljajo prostovoljno. Doseganje izkušnje na šoli so pokazale, da je to najboljše. Kdor se za to sam odloči, se mnogo bolj zaveda svoje odgovornosti napram delovnemu kolektivu ali organizaciji, ki mu je omogočila udeležbo na tečaju in temeljito izkorišča čas učenja, da bo po končani šoli s svojim znanjem čim več koristil kolektivu in vsej skupnosti. Premalo prijav pa je bilo doslej od naših žena; nedvomno je, da bo v našem sistemu socialistične deomkracije delovna žena odigrala moškemu povsem enakovredno vlogo šele takrat, kadar jo bo s svojim uveljavljanjem v javnem življenju tudi stvarno uresničila. Šola je doslej dala precej dobre rezultate. Pomagala je k samostojni politični orientaciji in nadaljnjemu razvijanju mnogim svojim slušateljem, omogočila jim je plodovitejša delo v naših političnih organizacijah, zlasti pa aktivnejše soodelovanje v delavskih svetih, upravnih odborih in drugih ustanovah demokratičnega upravljanja.

Postojnski pionirji v Rakovi kotlini

Pred kratkim je bil ustanovni občni zbor mladih jamarjev na postojnski gimnaziji. Pionirji so si ob tej priložnosti ogledali speleološko zbirko Inštituta za raziskovanje Krasa, ki ima sedež v Postojni. Profesor Habe, poznani jamar, je govoril pionirjem o pomenu društva, ki je postalo prirodoslovni krožek na gimnaziji. Mladi jamarji so sklenili, da bodo obiskali in si ogledali najbližje objekte, tako Rakovo kotlino, rob Planiškega polja z Malograjsko jamo in sifon Pivke v Postojnski jami. Med počitnicami prihodnje leto bodo mladi jamarji delovali doma v svojih krajih in tako prispevali k širjenju zanimanja za naravne zanimivosti naših krajev. Pomagali bodo tudi k izdelavi karte jam na Primorskem, ki jo bo izdelal Inštitut za raziskovanje Krasa.

V nedeljo so si mladi jamarji ogledali Rakovo kotlino. Mali in veliki naravni most ter Zadnja jama so vzbudili veliko zanimanje. Mladi jamarji so občudovali naravne krasote.

C. S.

III. JAVNI RADIJSKI KONCERT

Slavna prireditev na predvečer Dneva republike

Radio Koper prireja v nedeljo, dne 28. t. m., ob 20.30 uri v koprskem gledališču III. javni radijski koncert.

Gostoval bo simfonični orkester Slovenske filharmonije iz Ljubljane pod vodstvom dirigenta Jakova Cipcija ter solisti ljubljanske Opere basist Danilo Merlak, sopranistka Cvetka Součkova in tenorist Miro Brajnik.

Novi tečaj politične šole bo v februarju 1954

Novi petmesečni tečaj Politične šole pri CK ZKS se zo pričel 1. februarja 1954. Šola je namenjena predvsem delavcem in delavkam v industriji in kmetijstvu.

Interesenti naj osebno napišejo prijavo z vsemi osebnimi podatki, s podatki o dokončanih šolah in tečajih, o stažu in funkcijah v političnih organizacijah, o osnovnem poklicu in zaposlitvi ter višini mesečnih prejemkov.

Prijave bomo sprejemali do 31. decembra 1954. Interesenti naj jih pošljejo na naslov: Politična šola pri CK ZKS, Parmova 37-II trakt, telefon 23-981 int. 206.

Slušateljem bo za čas študija zagotovljena štipendija gojencem izven Ljubljane pa tudi bivanje v internatu Politične šole. Podrobnejše informacije se dobijo pri upravi Politične šole in na okrajnih komitejih ZKS svojega okraja.

MARJAN BRECELJ:

Skozi pesniški svet Iga Grudna

Potreba izpovedi je prirojena slehernemu človeku. Iz dneva v dan smo priče, da je pač življenje naravnost stekano iz teh izpovedi. Vse, kar človek govori, piše, dela, vse je izpoved. Toda kakor ni vsaka misel vredna zlata, tako ne moremo reči, da bi vse te izpovedi bile res nekaj izrednega. Prav pogosto našetimo na ljudi, ki vidijo le sebe in je za njih vse drugo daleč proč. Ne sočustvujejo in ne občutijo. O takih pravimo, da so zelo ozki v svojem krogu mišljenja in občutovanja. Če pa izgovorimo besedo: pesnik, tedaj mislimo, takoj na človeka, ki čuti in občuti in je morda — toda to ni prav nujno — vse to v njem tako močno poudarjeno, da ga sili k izpovedi. Pesnik zna tem svojim občutkom dati izraza. Besedo ima v oblasti. Težka umetnost je to in celega človeka zahteva. A tudi med pesniki je razlika: so taki, ki čutijo samo v odnosu do sebe, in taki, ki čutijo s sočlovekom. Med te zadnje spada vsaj v svojih moških zrelih izpovedih tudi Igo Gruden. Saj je to v pesmi večkrat izpovedal:

»A meni življenja ukaz je usodni, zajemati v pesem obupanih tuge, v svetlobo, na poti jih spredniti, ne zase živeti, a peti za druge.«

Narcis

V grškem krasenlovju srečamo ime Narcisa. Krasen je bil ta miadenič, zato so ga vse vodne vile ljubile in ga hotele imeti za moža. Toda on je vse zaničeval. Zoljubl se je sam vase in utonil v izviru, kamor se je hodil občudovati, ter se spremenil v cvetlico s istim imenom.

Tudi sedemindvajsetletni Gruden je bil tak vase zaverovan miadenič, zato ni čudno, če je v svoji prvi pesniški zbirki dal vprav naslov »NARCIS«. Ljubezenski dnevnik je



IGO GRUDEN

to — videli bomo, da je še ena poznejša njegova zbirka pisana kot dnevnik —, in prav nič drugega ne bi mogli reči o njem. Izpovedi si sledijo druga drugi, občutja in misli, — vse v modi takratnega pesniškega besedila. Sanje, omarna, poveličevanje ženske, strast — vsi ti rekviziti sestavljajo mestoma dokaj lepe, a včasih že kar preveč omledne pesmi. Spolno življenje gleda pesnik le v luči uživanja. (Uživati, o sladki cilj življenja, o ženska, cilj najslajši hrepenenja). V »Narcisu« Gruden ni prišel preko sebe in ljubljene žene. Zanj je bil to zaključen svet in ni ga nič motilo, kar se je dogajalo okrog njega. Toda popolnoma utajiti le ni mogel svojih bodočih prvin: človečnosti in čisto svojevrstne, grudnovske upornosti. Bil je le to njegov prvi mladostni pesniški obraz.

Primorske pesmi

Drugega nam je odkril v »PRIMORSKIH PESMIH«, ki so izšle še isto leto pri istem založniku in v knjižici z isto obliko. Tu so bile strune, tu so bili zvoki, ki jih še danes tako bridko občutimo! Pesnik, ki je zapel »Pesem iredentistova«, je bil nedvomno ves prepojen z idejami, ki jih je oznanjal. Ze oprema zbirke je pričala o tem: dvoje rok, uklenjenih v verige, in še ena roka, ki te dve grabi. Da, to so bile roke njegovih rojakov, roke Nabrežincev, roke Tržačanov — roke vseh Primorcev. Pesnik ni

mogel in ni šel preko tega gorja. Čeprav so njegovi primorski bratje šele dve leti trpeli pod italijanskim jarmom, je vendar v svoji pesmi izpel in izpovedal domala vse, kar ga je tlačilo, bolelo, mučilo:

»Gnev in obup in vse misli gorjupe, vse svoje sanje in made in upe...«

V »Primorskih pesmih« se je Gruden krepko naslonil na svojo rodno deželo, na tisti košček tržaškega Krasa, ki gre od Devina do Trsta; naša obkorni kraški pas je to, poln lepote, pesmi, skrbi in gorja.

Takrat se je pesnik zavedel, da je nekaj dolžan svoji zemlji in ljudem na njej, zavedel, da ni čas, peti o ljubezni, da je vse preveč gorja, gneva in tožb, da njegov narod trpi. Vse to je tako lepo, močno, in naravnost strašno izpel v pesmi »Glas od doma«:

»Poj o sovraštvu in uporu, poet! Dvigni za nas našo uklenjeno pest, v pesem iztisni vso našo bolest...«

To je glas, ki mu govori od doma. Pesnik mu je prisluhnil: Sempolaj, Sesljan, Nabrežina, Sveti Križ, Barkovlje, Devin, Prosek, Kontovel, Opčevo, Skedenj, Dobrodob, Slivno, Mavhinje, vse te vasi se neprestano povračajo v njegove verze, z vsemi čuti, kot bi mu bila vsaka več kot samó rojstna vas.

Prvi del zbirke je bolj folkloristično značaja. Pesmi so prišle pesniku izpod peresa daleč od doma (študirali je tista leta pravo na Dunaju in v Parizu), zato se mu je ta v domišljiji izoblikoval v neizrečno hrepenenje in rodila se je skupina čisto krajinarskih sonetov, v katere je zajel ves čar in doživljanje svoje ožje domovine. Pesem mu poje o kraških dekletih, ki so sicer delale in trpele, a se včasih tudi vdajale tujcu (... a ko sem v noči srečal jih po mestih, takrat zard nima jokal bi najraje), o nabrežinskih kamnolomcih (zapet in gorok ves teden terja iz kamna kruha za otroke lačne), o ribičih in lovci, o trgatvi in Barbani, o borbi kraškega človeka z zemljo, skopo in suho. Središče pa gotovo pomeni narodnostni problem, potujčevanje in zatiranje našega življa. Pesnik ve in veruje, da bo to ljudstvo ostalo trdno:

»... iz Barkovelj, kjer jezik moj ne ugaša, ker izdajice dojile niso grudi, zajeda v Trst se kri in zemlja naša.«

Drugi del zbirke je pa poziv k uporu. Najjače ga je razodel v pesmih »Tržaškim bratom« in »Pesem iredentistov.« V prvi od dveh objavlja:

»Prišel bo dan, ko vojska ta vstane, ne kot vojniki izmučena vrsta, kakor požar, ki izvržniti se, brizgne in plane v zubljih krvavih v drvecih«

Ali ni to, kot bi napovedoval dvajset let prej našo revolucijo? In še: »Talijan naj grad le zida! — mi molčimo...«

A ko čez Kras nam prvi zublje sine, na meji Furlanije ga zdrobimo.

Tako upornih pesmi Gruden več ni zapel.

Miška osedlana

Droben, a vesel internemzo je bil za Grudna čas, ko je izdal prvo zbirko otroških pesmi »MISKA OSEDLANA«. Opremil in za otroke zelo lepo in primerno ilustriral jo je Ivan Vavpotič. Ilustracije so tako prikupne in posrečene, da nemo pripomorejo k celotnemu učinku zbirke osemindvajsetih pesmi.

Otrokov duševni in materialni svet je pesnik izoblikoval čisto po svoje, rekel bi skoro precej analogno prvemu delu »Primorskih pesmi«. Potem ko je z uvodno pesmico osedlal miško, jo je pogljal in pospremil po Krasu. Obiskala sta vasi in ljudi, spoznali obiskane enih in posebnosti drugih (Pravijo...), sredi poti se ustavi ob črčkovih luknji, pobezala za bilico in priklicala črnega pčevca iz nje, poslušala kukavico, kako je štela denar, gledala in občudovala bogomoljko, špelo-uk. Pa tudi z otroci sta se srečala: z Nadico, ki se

je vedno smehljala, tudi kadar ji je zobček izpadel, občudovala njene zmožnosti; in z Jožkom, ki je igral in piskal rakom v potoku in žabam v mlaki, spet drugič gradil hiško, a so se mu že srake z veje smejale, ker je bila hiša brez strehe.

Nekakj nagajivih verzov ima Uganka, Pesmica o vetru in Cuden možiček. Potem nam pride naproti Juri s pušo, ki je ustrelil mački dušo. Sledi še ljubka pesmica o mesecu.

Toda tudi otrokom ni pozabil povedati, da Kras trpi in da mu bo nekoč zasijalo znamenje:

Saj ni Turkov več pri nas, vendar je v solzah ves Kras. »Na Grmadi velik kres, s Čavna ogenj do nebes, z Nanosa, nad Učko goro...«

Dvanajsta ura

Doba mračnega razpoloženja in občutja ni mogla mimo tako občutljivega pesnika, ki že dolgo ni nih več samo vase zaverovani Narcis, ampak je z najsubtilnejšimi strunami slutil, da se nekaj velikega, a temnega in strašnega pripravlja. V zraku je že lebdela in na Poljskem že divjala druga svetovna morija, ko je drugim narodom in tudi našemu bila enajsta, če že ne dvanajsta ura, ko je zagledala svetlo tretja, a po pesniški

Mar je za podeželje vse dobro?

Ob II. javnem koncertu Radia Koper

V novi koncertni sezoni prireja Radio Koper vrsto koncertov za širše občinstvo, s čimer naj bi bila vsaj delno izpolnjena potreba koprškega prebivalstva po glasbenih prireditvah. Brez dvoma je ta kretanja vredna vse pohvale, saj si je s tem Radio Koper zadal nalogo, ki jo drugod vrše koncertne poslovavnice. Seveda niso samo organizatorji odgovorni za pestrost in kvaliteto sporedov, ki v vsakem primeru zavise od razpoložljivosti posameznih skupin.

Priznati je treba, da je nesrečno naključje razporedilo zaporedoma dva moška ansambla: Slovenski vokalni oktet, ki je nastopil pred 14 dnevi, in moški zbor Slovenske filharmonije, ki je imel svoj koncert 20. novembra v dvorani Gledališča Slovenskega Primorja. Tako sta v pičlih 14 dneh nastopili dve, v glasbenem in estetskem pogledu skoraj enaki skupini — delno tudi z istim sporedom.

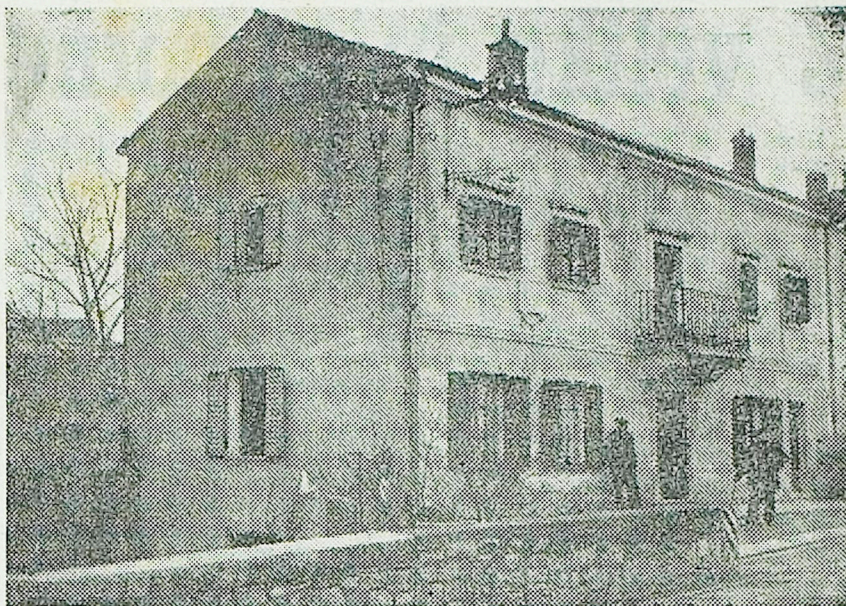
Od moškega zbora Slovenske filharmonije smo pričakovali pravo presenečenje, tako v sestavi sporeda, kakor tudi v izvedbi. Zal, bilo je bridko razočaranje v obeh pogledih.

Vsi vemo, da imajo v Sloveniji mnogo amaterskih pevskih zborov, ki se z izredno poštovovalnostjo trudijo za dvig kvalitete svojih nastopov; vemo tudi, da so amaterski zbori dosegli v nekaterih krajih nadpovprečne uspehe samo s svojo predanostjo, s svojim entuziazmom za slovensko pesem. Toliko bolj nas je moral razočarati koncert edinega poklicnega zbora v Sloveniji (opernih zborov ne štejem), ki mu je prva dolžnost nuditi svojim poslušalcem kvalitetno neoporečno prireditve tako z glasbenega, kakor tudi z estetskega gledišča.

Spored koncerta moškega zbora Slovenske filharmonije, ki ga je vodil dirigent Radó Simoniti, je bil sestavljen iz dveh delov. V prvem smo slišali precej razmetano zmes čitalniških in nekaj novejših skladb, od katerih pa nobena ni pomnila posebnega odkritja, v drugem delu pa je zbor zapel vrsto narodnih pesmi v različnih prireditvah. Ne bom našteval podrobnega sporeda, naj navedem samo glavne pomanjkljivosti, ki jih je lahko opazil vsak poslušalec.

Intencija je bila šibka zlasti v Simonitijevi »Za šačicu rizek, Ravnikovi« Kam si šla« (tu je bila naravnost obupna) in v Kernjakovi »Juhe, pojdemo v škurček«.

Vlilost, ki bi jo pri moškem zboru Slovenske filharmonije vsaka- kor lahko pričakovali, je precej razočarala poslušalce, posebno v Haj-



Rojstna hiša pesnika Iga Grudna v Nabrežini

ustvarjalni moči ter izrazito grudnovski noti prva pesniška zbirka »DVANAJSTA URA« (Izdala kot redno knjigo Slovenska Matica). Angel z mrtvaško glavo je bil njen simbol, čeprav je bil to je star varuh gostilne pri »Kolorvratu«.

Rezki, turobni so udarci te dvanajste ure. Pesnik se skoroda ne pogreznje sam vase, marveč vse meri in ocenjuje s treznim očesom intelektualca-človeka, ki nosi odgovornost za vse ljudi, pa čeprav so ostali sami volkovi in se vlačijo po cestah ulice, ki »molči s svinčenim, nemi mlakom«. Pesnik je skoroda obupal nad človekom, ko se

zaveda, da »o bratstvu sem pel, o ljubezni govoril«, a vidi, da je se to le zlo vzelo in »da žanje in kosi, kdor je sovraštvo sejale«.

V prvem ciklu »Odsevi z bregov« ima vrsto socialnih podob: Delavka Tereza, Dekla, Perice na Savi, ki pričajo, kako živo je občutil to kruto dejstvo tedanje družbe. A prava pesem se mu razveže, ko za brne strune ljubezni v »Pesmih natakariče Pepce«. V njih se pesnik prikloplje, do tako zrelih izjav, ki so višek njegove najmočnejše karakteristike tega razdobja in te zbirke: človečnosti.

(Nadaljevanje na 8. strani)

drihovi »Hercegovski« in Kozinovem »Obroču«, kjer je bilo tudi precej ritmičnih netočnosti. Površnost pri vstopih in zaključkih posameznih fraz je bila opazna zlasti pri Prelovčevi »Nageljni rdečici« in Maroltovi »Pastirski«. Se enkrat: Pričakovali smo spored vrhunskih stvaritev slovenske zborovske umetnosti, precizno intonacijo, uglasjenost zbora in — kar je samo ob sebi umevno — tisto toplino, ki daje vsaki umetnosti njeno pravo vrednost in ki vzpostavi prisrčno vez med izvajalci in poslušalci. Namesto tega pa smo poslušali tipično amaterski spored, marsikje precej pomanjkljivosti, predvsem pa hladno, neobčuteno

izvajanje. Potrebno bi bilo enkrat za vselej odvreči miselnost, da je za provincialne kraje vse dobro in da je občinstvo pripravljeno vedno pričakovati zelo visoko vstopnico za tako boren glasbeni užitek. Domači ansambl, posebno Gledališče Slovenskega Primorja, se trudijo z vsemi silami, da bi dosegli čim večji obisk vseh kulturnih prireditvev ter da bi zanje vzbudili zanimanje tudi pri onih, ki so za zdaj še nezainteresirani. Toda, če bodo visoko renomirani ansambl iz slovenskih kulturnih centrov prirejali takšne podpovprečne nastope, je jasno, da se bodo ohladili tudi najzvestejši obiskovalci. Vladimir Lovce

Kaj delajo koprski komedijanti

Mesec dni mineva, odkar je Gledališče Slovenskega Primorja odprlo svoje hram.

»Kaj dela gledališče v Kopru? Ali sploh kaj dela?«, se lahko izprašujejo Koprčani. Rednih predstav ni na sporedu. V gledališkem izložbenem oknu se pojavljajo lepakj gostov iz Trsta, iz Buj, Filharmonija iz Ljubljane. Kje so koprski igralci? Tudi na cestah jih ni po ves teden na spregled.«

Samotni nočni Koprčan jih utegne še najlažje srečati: ob enih, dveh ponoči se pogosto ustavlja pred gledališčem avtobus. Iz njega izstopajo temne sence z omtanimi glavami in privihanimi ovrtniki. Igralci se vračajo z gostovanj.

Veliko delo so opravili v enem mesecu: 24 gostovanj na 17 odrih. Povprečno vsak drug dan v drugem kraju. Velik teren so že obredili: koprski, goriški, postojnski, tolminski in sežanski okraj. V soncu in burji, dežju in mrazu. In vendar so tačas naštevali in dali novo obnovitev Maeterlinckovega »Stilmondskega župana« v delno novi zasebni. Naštudirali in posneli so radijsko slušno igró, Potrčevo dramo »Lacko in Kreflik«. Zdal študirajo vzporedno Budakov »Metež« in Tiemeyerjevo dramo »Mladost pred sodiščem«. Do novega leta nameravajo dati z mladinsko igró vred kar tri premiere. In terenu so obljubili do novega leta še vrsto gostovanj.

Res, sence, ki izstopajo ponoči iz avtobusa, žive za čudo pisano življenje. »O, folk, tebi se jest ofram«, bobni Zega-Japelj s svojim bogatim glasom, ko stora pod streho. »Kaj godaš«, se obregne obenj dolgi Penko-Zois »saj si imel aplavz na odprti sceni!« — »Ko da ga ti nisi! Se dvakrat!« —

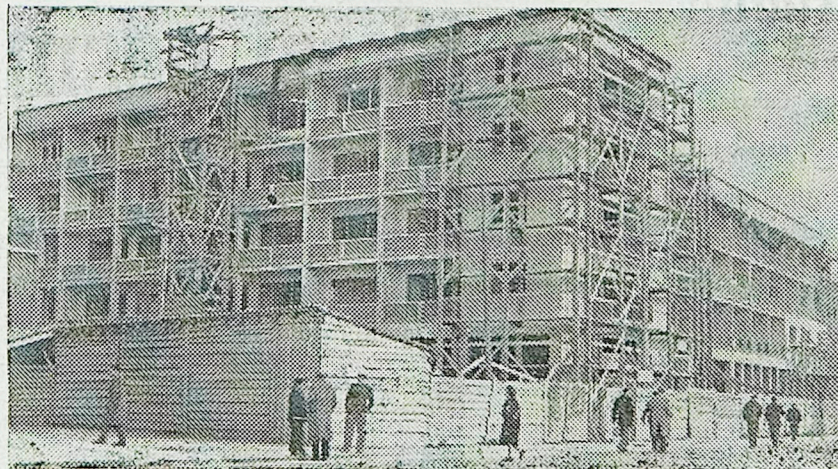
Z velike in naporene poti v osrčje Bosne pred enajstimi leti

Nevojni in mirarajoči smo se ogradili ter se zbrali ob peči. Breclj je skoraj šepetal: »Najprej se bomo seznanili s poročili o vojaškem položaju iz divizij, potem pa vam bo prebral nujen brzojav iz Vrhovnega štaba.« Stisnili smo ga okrog nje in poslušali. Poročila iz divizij dajejo prvo zaključno podobo. Kjer so naše čnote bod sprejele, so bile povsod zmagovite. Tako na Čatežu, na Ilovi gori, na Gorjancih. Povsod tam, kjer sta se sprijeli ob pehote, se je nemška morala umakniti. Težji boji so bili tam, kjer so Nemci nastopili tudi s motoriziranimi in tankovskimi oddelki. Tam je naše ponekod zagrabila panika. Zaradi nedrežnega umika se je razkopiral okrog dvajset odstotkov naše vojske. Ti se znova zbirajo v manjših čete in se pojavljajo na partijski navedbi. Poročila manjkajo še iz Notranjske in iz XIV. divizije. Kaže, da se je posebno dobro dirkala ljubljanska brigada. Res je, da so Nemci nenačakano odšli iz Bele Krajine in celo iz Kočevja. Do civilnega prebivalstva so tokrat bili prizanesljivejši, le v okolici Trebnjega so pobijali. Tako smo zvedeli, da so ubili Slavkine starše.

Šapami, Kristina, Danica, Slavka in Tajda so se poslovile od nas, kakor da gremo na nabor. Najtežje je bilo slovo med Tatjano in Dorotom. Ko smo se za lučaj oddaljili od barake, smo oslimam pred barako poslali še nekaj snežnih kep, nato pa smo se začeli vdirati v sneg. Prostor med snežno odejo in zametanimi drevesnimi krošnjami je bil pravilno čist in tih. Hoja je bila globokom godnem snegu je dražljiva sestavina telesnega napora in bajnega občutja, ki se neizoprtno porajja v počevni zavesti. Toda telesni napor je začel prevladovati. Pot se je daljšala in postajala težavna. Po poti, ki ne meri niti devet kilometrov zračne razdalje, smo zaradi višuj, klanec in zametov hodili dobrih pet ur. Kidrič nas je že čakal. V štabni baraki smo imeli sejo in zvedeli še nekaj podatkov. Na zasedanju AVNOJ ne bomo govorili in skiepali le o prečih tematičnih zadevah političnega in vojaškega značaja, temveč tudi o prečih načelnih zadevah. Zasedanje bo izvodilo novih predstevstov AVNOJ in začasno vladno kot svoj izvršni organ. Hkrati bo za deklaracijo položila prve temelje državni ureditvi nove Jugoslavije.

otrpnihi in začeli loviti sapo. Na divijačem vozilu je bil zrak tak, kakor da gisi mogoč vdihniti skozi nosnice. Zato nam je takrat, ko se je kamion tupatam ustavil in se je rezka sapa umirila, bilo tako, kakor da bi nenadoma stopili v toplo sobo. Pred Bugojnim so se pokazali lepi gozdovi, pokriti s snegom. Izredno lepa je dolina Vrbsa, ki smo se zatem vozili po njej. Mesečina, sneg, reka in fantastične skupine, ki so sprti nastajale in izginalje, so delale videz veličanske, brezbrežne in plemenite pravilnosti. Izmirjeni v naravno smo v tih noči privzeli iz zgodovinsko mesto Jajce. Z v mesečini nam je pokazalo svoj starodaven in položajsko razgiban položaj.

Prebudili smo se v nekdanji bolnici, Kardeji in Kidrič sta nas poslušala in pozdravila. Z njima skupaj smo odšli spoznati mesto mimo znanega slapa na drugo stran Vrbovca. Na kompleks tovarne dušika, kjer se v tunelskem zaklonišču in kjer se v tunelskem zaklonišču razvija pripraviljalno delo. Od prve stroge straže dalje srečujemo oficirje, aktivistom podobne obraze in intelektualna čela. Med tovarniškimi objekti je zgrajenih nekaj solidnih barak. V polkrožnem tunelu, ki ga greje električni tok, smo sedli za mizo. Ozračje je preprosto s konspiracijo, sistematičnostjo in s prikrito monumentalnostjo. Celj, Kardeji je malce v zadregi. Začel nam je razlagati spored zasedanja in njegovo vsebino. Tedaj pa se nam je od temne strani tunela v spremstvu stasitega oficirja približal srednje velik človek pravilnega obraza, brez pokrivala in ogrinjen z dolgim vojaškim plaščem. Kardeji je vstal in nas s svetlim pogledom vzpodbudil in pozdravil. Z njima skupaj smo odšli spoznati mesto mimo znanega slapa na drugo stran Vrbovca.



Novi stanovanjski blok v Koprju

roke: »Zdravo, drugovi Slovenci! Stopil je v luč in takrat smo presenečeni pogledali, kajti nobena slika, kar smo jih do zdaj videli, niti od daleč ne podaja skladnih oblik tega izrednega moža. Fine poteze njegovega obraza se z izrazom bistrega in odličnega duha vežejo v plemenito resnost, ki vpliva slovesno in blagodejno. Stab smo in se rokovali z njim ter poslušali zvok besed: »Kako ste pu-

tovali? Dobro nam došli!« Ponavljaj je naša imena, kakor da bi naše fizične podobe primerjal s postavami, ki si jih je napravil o nas. Po kratkem razgovoru se je poslovlil in nam obljubil daljši sestanki.

SEST METROV GLOBOKI TEMELJI V MORSKI NAPLAVINI

Ko so delavci podirli staro hišo poleg novega hotela, je na tistem mestu ostal velik prostor. Strokovnjaki so ta prostor določili za gradnjo moderne stanovanjske bloka, ki bo ne le olajšal stanovanjsko krizo, temveč tudi olajšal mesto nam. Novemu hotelu, mestni tržnici, avtobusni postaji in parku se bo tako pridružil za res lepa stavba.

Pri kopanju temeljev so naleteeli na velike težave. Da so prišli do trde podlage, skale, so morali kopati šest in tudi več metrov globoko. Pri tem jim je začela nagajati voda, ki je pronicala skozi morsko naplavinno iz morja. Vodo so morali sprosti odvajati s črpalkami. Posledica tega je bila, da se je zemljišče na nekaterih mestih sesedilo za dobrih 70 centimetrov. Nastala je nevarnost za temelje sosednih hiš, da bi začeli popuščati. Podjetje je moralo uporabiti vodnjakarski sistem temeljenja, da je to preprečilo.

Kako utrditi temelje za tako veliko stavbo na takem terenu, je bilo resno vprašanje podjetja. Ko so delavci končno izkopali temelje in prišli do žive skale, so stranice zavarovali pred popisanjem z lesenimi opaži. Izkopali so 2,770 kubnih metrov morske naplavine. Za utrditve sten so porabili 3011 kubnih metrov opažev. Šele ko je bilo opravljeno to delo, so začeli z gradnjo temeljev. Zanimivo je vedeti, kakšne temelje mora imeti taka stavba.

V izkopane jarko so najprej vgradili šest metrov dolge železobetonske cevi s premerom 40 cm. Te so potem zalili s cementom, da so postala močna celota. Na ta način so prišli do veliko



Stanovanjski četvorki v Izoli

KOPRSKI »NEBOTIČNIK«

Za vso stavbo so do sedaj porabili 141.432 kg železa, 2154 m³ betona, 656.200 kg cementa, 2480 m³ peska in gramoza, 412.310 komadov opeke in 15.654 m² opažev. Skoraj bi lahko zapisali, da bo Koper s to stavbo dobil svoj nebotičnik, saj je to bo no višini presega samo zvonik stolnice. Stavba bo štirinadstropna, 21 metrov visoka in 57 metrov dolga. Z lepimi balkoni, ki bodo na pročelju in na strani, bo kljub velikosti imela lep zunanji videz.

Stavba ima tri objekte, dva stranska in stopnišče v sredi, ki povezuje oba stranska dela. Imela bo 25 družinskih in šest samskih stanovanj. V pritličju bodo banota, slašičarna in frizerski salon. Vsi pritlični prostori bodo imeli

so dovolj povedali. To vpliva na reden potek gradnje. Podjetje »Gradbenik« je v koprskem okraju zgradilo že več stanovanjskih in drugih poslopij. Njeno delo je tudi stanovanjsko naselje v Ankaranu, 9 enodružinskih hiš, stanovanjsko naselje združnikov pod Krogom, rudarsko stanovanjsko naselje, separacija za rudnik in gimnazija v Sečovljah, 5 četvorkov v Izoli, gimnazija v Dekaniju, osnovna šola v Hrovjuh in mlekararna v Dekaniju. Sedaj pa gradi šolo v Pomjanju, garažo za Mercedes in pripravila gradnjo petih četvorkov v Izoli.

Najbolj pa smo bili presenečeni, ko smo ugotovili, da ima podjetje »Gradbenik« svoje poslovne prostore v leseni baraki v Izoli. Podjetje skrbi, da bi imeli drugi udobna stanovanja, samo pa se zadovoljuje z leseno barako.

Od Štivanja do Sesljana

Z Grmade, ki jo vidimo tudi s koprške obale, je prostran in silikovit razgled na vse strani. Na njeni vzhodni strani ležijo Cerovlje, na zapadni Medja vas, trdna kmečka vasica na obronkih Krajine, ki so ji Italijani nalepili ime

poslopje, ki ga že toliko let zama proslavlja. Tudi bi bilo v duhu zbiljanja in pomiritve, če bi onadva bronasta volkova na strani ob cesi, ki ju je leta 1951 postavilo združevanje »Toskanski volkovci«, prenehala tuliti tja proti vzhodu.

Novi »spominški« sistem za elektronske računске stroje, ki ima razne prednosti pred vsemi dosedanjimi sistemi, je bilo mogoče izdelati le z ozirom na posebne lastnosti, ki jih ima novi magnetni material »ferrocube«.

Zico v novem aparatu so namreč prevlečeno z izredno tanko plastjo »refroxx« Dle. Električni impulzi, ki tečejo skozi žice, namagnetijo plast »refroxx« Dle v določeni smeri. Če jo namagnetijo v eni smeri, pomeni, da bo odgovor na vprašanje, ki ga ištemo, pritrdilen; če jo pa namagnetijo v drugi smeri, pa pomeni, da bo odgovor nikalen. Vsak »skoček« informacije, bodisi da je to številka ali beseda, je mogoče razbiti v celo vrsto takih odgovorov, ki so shranjeni v »magnetnih matrikah«.

NOVA KEMIČNA ZDRAVILA PROTI TUBERKULOZI

Ameriško kemično društvo sporoča, da so preizkusili nad 50 raznih kemičnih spojin, v katerih igra glavno vlogo etil, kot sredstvo za zdravljenje človeške tuberkuloze. Kemični in bakteriološki tri laboratoriji v Združenih državah in Kanadi so podlagi teh poskusov izjavili, da bodo novi laki učinkoviti tudi pri zdravljenju človeka, ampak bodo potrebni še klinični poskusi.

ZNANSTVENIKI SO ZADOVOLJNI Z NOVIM MEDNARODNIM JEZIKOM INTERLINGVO

Večina izmed 2.2000 udeležencev drugega svetovnega kongresa za kardiologijo je izrazila svoje zadovoljstvo z novim mednarodnim jezikom »interlingvo«, ki so ga praktično preizkusili na kongresu. Jezik temelji na besedišču romanskih jezikov francoščino, španščino, portugalsčino in italijanščino.

NOVA KEMIČNA ZDRAVILA PROTI TUBERKULOZI

Večina izmed 2.2000 udeležencev drugega svetovnega kongresa za kardiologijo je izrazila svoje zadovoljstvo z novim mednarodnim jezikom »interlingvo«, ki so ga praktično preizkusili na kongresu. Jezik temelji na besedišču romanskih jezikov francoščino, španščino, portugalsčino in italijanščino.



Devinski grad

Medeazza, češ da je bil prvi naseljenec Italijan s tem imenom. Slovenci imamo Novo vas, Staro vas, Kačjo vas itd. in na tej vzpetini, kjer so se nekoč skrivali v gozdovih medvedji, Medja vas. Kot so naša krajevna imena smiselna, tako je tudi to naselje dobilo ime po kosmatinca, ki mu tako ugaja med. Ker pa ni napljinjenim italijanskim nacionalistom ugajalo značilno slovensko ime, so mu s svojo etimološko prožnostjo dali svoje nesmiselnih prizvok — nekako tako, kot so krstili ime hriba na Tolminskem, Črno prst z Dijo ne ro ali po naše Črni prst.

Devinčani so se za časa STO naučili na živahen promet skozi grajska vrata, ker je v gradu bil vjval poveljnik cone A. Sedaj je tukaj mrtvo. Razvajane Amerikance so zamenjali skromni italijanski vojski. Mrtvilo v veliko materialno preživetje je toliko bolj opazno, ker je do menjave oblasti prišlo v mrtvi sezoni, ko ni tujskega prometa. Mnogi domačini, zaposleni pri policijskem komisariatu, se sprašujejo, koliko časa bodo še tu.

ZANIMIVOSTI PO SVETU

NOV APARAT ZA MERJENJE HITROSTI LETALA V PRIMERI Z ZEMLJO

Letalski piloti so dosedaj najbolj pogrešali pripomoč, ki bi merila hitrost letala v odnosu na zemljo. Tak aparat, ki kaže hkrati tudi razdaljo do določene točke na zemlji ali od nje, (običajno kakega letališča) so izumili zdaj v Ameriki, imenuje se kratko »Ime«.

Merilce hitrosti letala kaže samo hitrost letala v odnosu na zračno plast, ki ga obdaja. Tj hitrost pa zaradi stalnega menjavanja vetrov med poletom nikakor ni tista hitrost, s katero se letalo oddaljuje od določenih točk na zemlji. Pri zelo močnem vetru ostane letalo lahko tudi nepremično ali pa se giblje celo nazaj v nasprotni smeri, čeprav kaže hitrostni merilec 80 ali 90 kilometrov na uro.

»IME« oddaja radijski signal določeni postaji na zemlji, ta pa odgovori s svojim znakom. »IME« izmeri elektronsko čas med obema signaloma ter avtomatično spremeni ta čas v številko kilometrov, ki jih letalo preleti na uro glede na oddajno postajo na zemlji.

Te meritve opravi »IME« v tako malih časovnih razdobjih, da jih človeški razum skoraj ne more razumeti. Radijski valovi

imajo hitrost svetlobe, to je okoli 297.000 km na sekundo. Radijski signal bi torej v eni sami sekundi sedemkrat napravil pot okoli zemlje v višini ekvatorja. In vendar meri »IME« čas, ki ga rabijo radijski znaki za prelet nekaj kilometrov ali tudi za odlomkov, gre torej za meritve milijonik sekunde.

»MAGNETSKI SPOMIN« ZA »ELEKTRONSKE MOZGANE«

Na londonski radijski postaji vidijo obiskovalci tudi poseben aparat, znan pod imenom »skladniške magnetnih matrik«, ki služi kot »spomin« za elektronske možgane — ogromen računski stroj, ki napravi s presentljivo naglico tudi največje in najbolj zamotane računske operacije.

V ta aparat — »magnetški spomin« — lahko vložimo oziroma iz njega vzamemo vsako osnovno informacijo, ki se tehnično imenuje »koščček«, že v par milijonih sekunde. Z uporabo več teh magnetških matrik in na zelo malem prostoru mogoče vskladiti kar pri tisoč »koščkov« informacije za računski stroj, ki jih tudi avtomatično izbere.

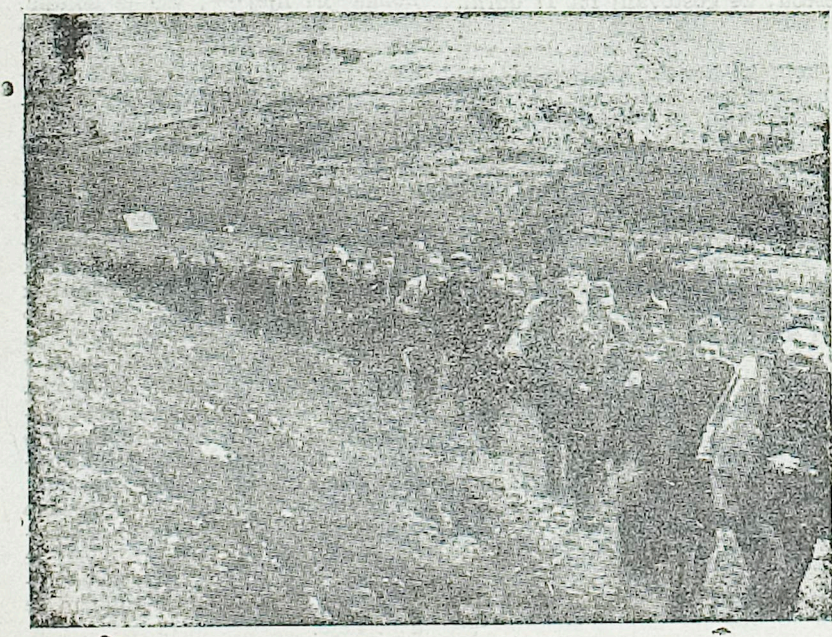
Bobri v dolini Rižane

Morda se malo čudno sliši, da bi v dolini Rižane, tukaj tako blizu nas živeli bobri. Več ali manj je znano, da je bobor pri nas živl vel pred več tisoč leti, da pa je danes tudi že v svoji pravi domovini Ameriki precej iztrebljen. Ker ima zelo dragoceno obilje — njegova kožuhovina je med najdražjimi na svetu — ima seveda tudi mnogo sovražnikov, pred katerimi je umakniti v največje divjine in v najbolj zaraščene predele Severne in Južne Amerike. Ljudje pa so dogmali, da ga je lahko gojiti tudi v sužnosti, če ima seveda dovolj prostora, kajti v kletki takoj pogine. Tako so se v mnogih deželah sveta in tudi v Evropi razvile takotmanovane farme boborov, na katerih gojijo plemenito žival.

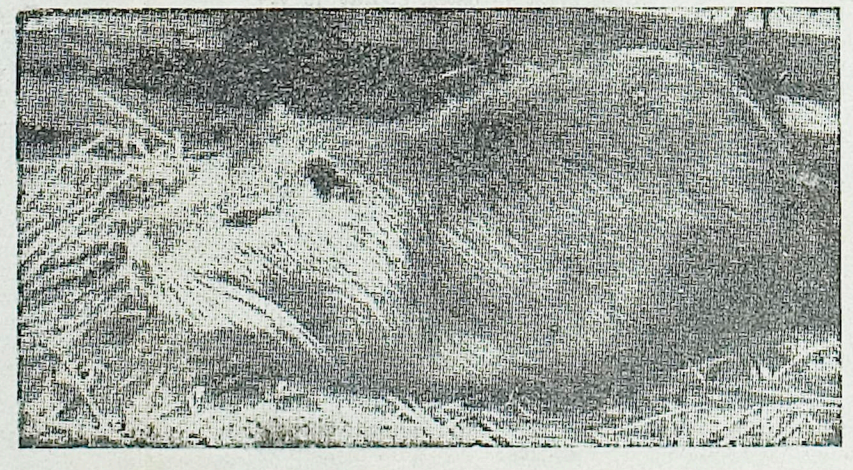
V načrtu gospodarskega razvoja koprškega okraja je tudi ustanovitve farme za gojitev boborov. Tako bo v dolini Rižane v kratkem nastala rezervacija — kjer bodo gojili te živali. To so takotmanovane Nutria bobri ali repni bobri, katerih prvotna domovina je Južna Amerika. Nekoliko se razlikujejo od kanadskih in evropskih. Na oko je razlika pravzaprav sama: v repu: kanadski ima rep podobne židarski lopatici, medtem ko je rep našega prihodnjega znanca močan in skoraj got ter mu služi predvsem kot opora pri sedenju, podobno kot pri kenguraju. Glava repnega bobra je podobna levji brez grive, v telo pa je zavajalen in močan ter doseže do osem kilogramov teže. Kožo ima izredno dragoceno, svileno-mehko in je v prostosti tvorjave barve, pri gojenju na farmah pa so dosegli različne odtenke.

Nutria je kot vsi bobri glodalec koprškega okraja je tudi ustanovitve farme za gojitev boborov. Tako bo v dolini Rižane v kratkem nastala rezervacija — kjer bodo gojili te živali. To so takotmanovane Nutria bobri ali repni bobri, katerih prvotna domovina je Južna Amerika. Nekoliko se razlikujejo od kanadskih in evropskih. Na oko je razlika pravzaprav sama: v repu: kanadski ima rep podobne židarski lopatici, medtem ko je rep našega prihodnjega znanca močan in skoraj got ter mu služi predvsem kot opora pri sedenju, podobno kot pri kenguraju. Glava repnega bobra je podobna levji brez grive, v telo pa je zavajalen in močan ter doseže do osem kilogramov teže. Kožo ima izredno dragoceno, svileno-mehko in je v prostosti tvorjave barve, pri gojenju na farmah pa so dosegli različne odtenke.

Nutria je kot vsi bobri glodalec koprškega okraja je tudi ustanovitve farme za gojitev boborov. Tako bo v dolini Rižane v kratkem nastala rezervacija — kjer bodo gojili te živali. To so takotmanovane Nutria bobri ali repni bobri, katerih prvotna domovina je Južna Amerika. Nekoliko se razlikujejo od kanadskih in evropskih. Na oko je razlika pravzaprav sama: v repu: kanadski ima rep podobne židarski lopatici, medtem ko je rep našega prihodnjega znanca močan in skoraj got ter mu služi predvsem kot opora pri sedenju, podobno kot pri kenguraju. Glava repnega bobra je podobna levji brez grive, v telo pa je zavajalen in močan ter doseže do osem kilogramov teže. Kožo ima izredno dragoceno, svileno-mehko in je v prostosti tvorjave barve, pri gojenju na farmah pa so dosegli različne odtenke.



Slovenska delegacija na poti v Jajce (II. zasedanje AVNOJ)



Bobor — nutria

II. LITERARNI NATEČAJ

ZVEST A.: Kdaj jih boš odplaval?

Ko sem danes zopet šel mimo potoka, ki se vije našo vasjo, sem se spomnil jesenskih dni pred desetimi leti. Voda v potoku je usannia in očruci smo se v senca akciji, ki rasejo na njegovih bregovih, igradi, se tepla in obmetavali z blatom. To se je ponavljalo vsaki dan, zvečer smo odhajali spat, a zjutraj navešgovaj, ko smo se po njivah napasli groidja in tih, smo se zopet vračali k potoku. Vračati smo se po tih in kot omamljeni od nečesa nerazumjivega, morda od sreče, ker nisimo vedeli, da biti mlad in ne poznati življenja pomeni srečo.

V tistem času je bila vojna najsrdujša in s svojimi umičujočim ognjem je šla tudi skozi našo vas. In, kot vse, smo otroci tudi vojno razumeli po svoje. Iz starin desk smo si izrezali puske, iz ograjda razbitega deznika pa smo si pripravili lok in pušca, a opasali smo si zarjavljaj bagnet ali star nož. Tako pripravljani smo krenili proti potoku, kjer smo se razdelili na dvoje, navadno na zgornji in spodnji del vasi, in začeli igrati vojake. V začetku je ponavaj vedno slo po načrtu, toda ko smo se naveličali z ustni posnema pok iz puske ali tečajanje iz strojnice, smo zvesli metali območje iz blata, takoj nato pa tudi kamenje in kar je prišlo pod roko, da je marsikdo krivavec zbežal domov.

A kmalu smo se tudi tega naveličali. Na novi cestu, ki pelje iz Koprja v Trst, so tedaj partizani napadli in unčili dve sovražni koloni, v naglici so pobrali najvzajemse orožje in munucijo ter se umaknili. Ko so odšli, smo se otroci kar navajili na cesto. Naglo in spretno smo se smukali med pokvarjenimi kamioni, tanki in unčeniimi topovi, ne menec se za luže krvi ali osekane noge, ki so tu pa tam še vedno ležale po cesti, ter pobirali kar se je dalo in kar je bilo še uporabna: kabno odvrtno pistolo, puske z razbitimi kopiti, ročne bombe in mnogo municije. Vse skupaj smo znosili k potoku in tam skrinovo vse to začeli uporabljati. Polomljenim puškam smo odpičili del cevi, da so postale manjše, jih izrezali nova kopita, jih pelj namazali ter jih tako pripravili za lov na zajce in ptice. V ta namen smo snemali krogice iz puškarini nabojev in jih polnili z zrnci, kakršne uporabljajo pri lovski puški. Rocnim bombam smo spretno snemali vzgalmike, ker so kot take bile nevarne in se nisimo mogli z njimi igrati. Večje krogice za protiletalske topove pa smo na zadnjem koncu najprej prizgali, nato jih držali nekoliko časa v roki in jih vrgli kolikor smo mogli daleč, kjer so z velikim treskom eksplozivirale... Vse to smo počeli naj v naši domači vasi, ki je bila v tistem času tudi mi hoteli imeti svoj delček v vojni; kar ponosni smo bili, če smo kdaj v vasi napravili prepihan in če so zame zaradi tega vplie in tamale. Tudi če se je kdo kaj ranil, izgubili oko ali celg življenje, nismo nehali.

Ko se je nekoga dne razširila po vasi vest, da lega onkraj nove ceste ubit človek, smo ga vsi šli gledat. Le žal je na stezi obrnjen z licem proti zemlji, s prestreljenim tilnikom in trebuchom, iz katerega je curjalo na zemljo nekaj zmletim paradiznikom podobnega, s katerimi se je očitno zadnje čase hranil. Sprva smo se mu bali približati, kmalu pa smo se opogumili in se zbrali okoli trupla. Najprejznnejši izmed nas so ga prjemali za lasa in mu dvigali krvavečo glavo, da bi ga spoznali...

Počasi smo se takih dogodkov navadili. Takih prizori nas niso nič več presenjali, le vbrzgnili so v našo kri nekaj nepoznanega, ki nas je vedno razjedalo, ne da bi se tega mogli iznebiti. In ko smo nekaj privlekli v potok macko, jo zvežali za nos in jo pritrjili za drevo ter začeli obstrjeljevati s puščicami, nismo vedeli, zakaj to delamo. Macka! Kaj naj občuti ta žival, ko prestreljena z dreva puščicama skozi vrat in trebuh, se zvija, cvili in upina v okrutni svet dvoje krvavih, obtožujočih oči? Kaj občuti macka, če jo zakopljemo živo in ji postavimo na gomilo velik kamen? Mar nam je za macko! Ali ne delajo tako z ljudmi? Slišal sem, da jih zve pečejo, da jim trgajo živo meso s telesa...

Potok, moje misli letijo nad teboj kot začuden pogled otroka, ki se je zavedal. Glej, nekdanj, ko je ob desjuji voda naraščala, si se zgrizel v prst in jo začel razjedati, da si si lahko utri pot do morja. To je bilo nekdanj, morda pred sto ali tisoč leti, ves ta čas tečeš po svoji strugi, razjedals bregove in odnašals čr, da je je na tvoji poti vedno macka. A glej, teh mojih misli, ki me vežejo nate, jih je še vedno polna tvoja globel. Kdaj boš le-te, potok, odplavlil v morje?



Kako naj družina vzgaja otroke k branju skozi pesniški svet Iga Grudna

Če hočemo razumeti družbeno vlogo knjige, se moramo spomniti na vlogo človeka v socialistični družbi: človek je najvažnejši, brez njega ni niti družbe niti napredka. In prav od človeka, od njegove gospodarske in kulturne ravni je odvisno, kakšen bo ta napredek. Knjiga pa je eno izmed najvažnejših sredstev za širjenje obzorja, za dvig človekove kulture ravni in za njegovo izobraževanje. Knjiga pa tudi usposablja vsakega posameznika, da se izživlja tudi na območjih izven svojega vsakdanjega, zlasti poklicnega dela in da vnaša v svoje življenje lepoto.

Za knjigo moramo človeka vzgojiti. Čim prej, tem bolje. Najbolje je, da že v otroku vzbudimo zanimanje in ljubezen do knjige. In tudi ne samo zanimanje in ljubezen, ampak celo način branja odraslih je bistveno odvisen od načina branja v mladosti. Pravilen način branja je nerazdružno povezan z vzgojo doma in v šoli.

Čeprav šele šola nauči otoka branja ter ga s to kulturno tehniko šele vodi h knjigi, polaga osnove za pravičen odnos do knjige že družina, bodisi s celotnim svojim kulturnim življenjem (domača knjižnica, pripovedovanje pravljic, zgodb, deklamiranje pesmic, majhne dramatizacije, slikanice, ravnanje s knjigami itd.), bodisi z načinom, kako odrasli sami berejo (posebno oče in mati — dober in slab zgled branja ter dober in slab, nespoštljiv način ravnanja s knjigami, odklanjanje knjig kot vrednot in podobno). Družini je potrebno znanje o razvojnih stopnjah branja, ki jih je odkrila novejša otroška psihologija na osnovi široko zasnovanih raziskovanj. Take razvojne stopnje branja so naslednje:

CICIBANSKA DOBA (od 2. do 4. leta); v kateri majhnega otroka zanimajo in pritegnejo zlasti živi primeri, pozitivni in negativni, kako se je treba obnašati in kako ne. Iz pripovedovanja takih zgodb in prednašanja takih pesmic (spomnimo se samo na »Ciciban-Cicifuj«, »Ciciban in čebela« itd.) dobiva malček tolažilno gotovost, da si morajo tudi drugi otroci umivati roke, ob času legat spat, da ne smejo sesati prstov, ne lagati itd.

PRAVLJIČNA DOBA (od 4. do 7. leta), v kateri stopajo v otrokov svet rastline, živali in različni ljudje, mitološka bitja in neživi predmeti, povezani s čudovitimi dogodki. Ti dogodki razgibajo otrokovo domišljijo, ker še ne pozna prirodnih zakonov. Igra predstavlja predhodnik igre pojmov — dobro se plačuje prav tako, kot se slabo kaznuje.

ROBINZONSKA DOBA (od 7. do 12. leta), v kateri otroka čedalje bolj priteguje konkretna stvarnost v zvezi z odkritji in iznajdbami, opisi in potopisi, premagovanje prirodnih sil, skratka vse napeto in hkrati nevarno, čeprav ne brez romantike. Vse to je klasično uresničeno v Robinsonu, v knjigi, ki v nezmanjšani meri

učinkuje na mlade bralce že nad 200 let (pred kratkim smo dobili tudi novo slovensko izdajo).

DRAMSKO-BALADNA DOBA (od 12. do 15. leta), v kateri zanima predpubertetnika in pubertetnika v prvi vrsti uveljavljanje močnih osebnosti proti sovražnemu svetu. To je doba borečih se in zmagoječih junakov, ljubezen in sovraštvo, občudovanje in zanimanje za vse, kar je v zvezi z dramatsko napetostjo in borbo. Z označitvijo te dobe ni rečeno, da mladostnik v tej dobi rad bere drame in balade, nasprotno, raje ima prozo z zgoraj navedenimi lastnostmi. Te lastnosti pa najde v surovi in neumetniški obliki v najrazličnejši plaži in prav zato je ta doba najbolj nevarna za morebitno napačno bralno usmeritev.

LIRSKO-ROMANTIČNA DOBA (od 15. do 20. leta), v kateri se ob poglobljanju v lastni jaz mladostnik naveže na liriko in ga sorazmerna ozkost v lastnem izživljanju (šola, uk, poklicno pripravitanje) vodi k romanu in še večkrat k filmu, kjer se naslaja ob močnih doživljajih junakov, v katerih vidi samega sebe. Prav zaradi tega je v tej dobi knjiga mlademu bralcu nadomestilo za življenje, ki ga še ne živi. Iz resničnosti, ki ne ustreza njegovim sanjam in željam, ga vodi knjiga v lepši ali vsaj zanimivejši svet. Razumljivo je, da je v tej dobi zelo važno nevsiljivo in previdno posredovanje knjig, ki morejo imeti za njegov nadaljnji razvoj odločilne posledice v dobri ali v slabem.

Poznavanje razvojnih razdobj branja pa ne zadošča za pravilno vzgojo h knjigi. Družina in šola morata skupno rešiti še štiri težavne probleme, ki se pozneje pozitivno ali negativno javljajo pri odraslih bralcih. Ti štiri problemi so: kdaj naj začne otrok brati, kaj, koliko in kako naj bere.

KDAJ NAJ OTROK ZAČNE BRATI? Samostojnega branja ne smemo dovoliti prezgodaj, vsekakor ne pred končanem 9. letom. Zavedati se moramo, da se šele ob zadostni bralni izurjenosti lahko otrok posveti umevanju vsebine.

KAJ NAJ OTROK BERE? Bere naj samo dela, ki ustrezajo njegovi zmogljivosti, ki je odvisna od posebnosti vsakokratne razvojne dobe. Posamezne dobe otrokovega bralnega razvoja smo že določili. Dobro bi bilo, da bi imeli seznam mladinskih del, urejen po razvojnih razdobjih. Pri tem naj nas vodijo estetski, psihološki in vrednostni razlogi.

KOLIKO NAJ OTROK BERE? Vsekakor ne preveč, ker je zlasti v predpubertetni dobi v nevarnosti, da postane strasten bralec, ki knjige »žre«, ako se enostransko in nekritično usmeri, izgubi stik z obdajajočo ga stvarnostjo, zanemarija svoje delovne dolžnosti (predvsem pouk) in pogosto trpi tudi zdravje. Če bere preveč, nujno bere tudi površno.

KAKO NAJ OTROK BERE? Na splošno naj bere počasi, premišljeno in temeljito, brez preskakovanja. Naj se večkrat vrne k isti knjigi, seveda če je dobra. Sicer naj velja za branje staro pedagoško načelo, da je za otoka najboljše komaj dovolj dobro.

Naša spoznanja o bralnem razvoju in o zahtevah pri otrokovem branju terjajo od staršev, da pozorno spremljajo, vodijo in kontrolirajo otrokovo branje. Priporočljivo je, da pripravijo starši otroku bralni zvezek, v katerega naj zapisuje glavne podatke o prebranem delu, morda z naslednjimi točkami: ime avtorja, naslov knjige, čas branja, kratka vsebina ali pa še bolje, svoje misli in vprašanja ob branju. Na osnovi teh zapiskov naj bi starši v obliki neprisiljenega razgovora nudili nasvete, pobude in kritiko ter tako vodili otoka k pravilnemu branju.

ZANIMIVOSTI O NYLONU



Letošnja moda je kljub svoji znanj muhavosti precej širokogrudna: dopušča nam oprijete in široke plašče. Dva lepa modela nam kaže naša slika.

Nylon je skupinsko ime za umetna plastična tvoriva, ki jim kemiki pravijo superpoliamidi. Med te spada tudi perlon. Večino nylona izdelujejo iz osnovnih prvin organske kemije: premoga, zraka, vode. Pri temperaturi nad 200 stopinj se nylon stali. Staljenega iztiskajo skozi drobne luknjice, da dobijo vlakna. V kemičnem oziru so vlakna nekoliko sorodna svili in volni, so pa veliko močnejša. Nylon dobro izolira proti mrazu ter slabo vpija vlogo. To je po eni strani koristno, ker se zato lahko pere in hitro suši, po drugi strani je pa to škodljivo, ker ne vpija znoja. Dobra lastnost nylona je tudi v tem, da se ne mečka. Nylon je varen pred molji, ne preperava in slabo gori. Uporablja se za lahke tkanine in trikotažo ali čist ali pa pomešan z volno ali z bombažem.

(Nadaljevanje s 5. strani)
»Da nam dojeti je resnico vsečlovečno, so mora vsak za drugega na križ razpeti.«

Zdaj pozna pesnik le še odpuščanje, spravo, sočutje, razumevanje. Toda sredi časa se zbudi in pravi: »Čas, ki v njem živimo, pa še noče umreti!« Sredi tega časa pa vidi delavske barake — sramota XX. stoletja in vedno bolj ga grize občutje, da se približuje krvavo klanje:

»Moj duh zblaznel je od krvi človeka: iz blodnih sanj nad narodi — pride, lobanj človeških gleda piramide, ki spomeniki našega so veka.«

Protestira proti moriji na Daljnem Vzhodu, zamišljen obstane nad aginjami sveta in se vprašuje, kje je rešitev, dokler se poslednjič

ne izpove v Silvestrovi zdravici:
»Tovariši, polnočna ura udarja, pošastne, blodne mi privide, ustvarja: in smrt na kljusetu na njimi jaše.«

To je bila »Dvamajsta ura«, ko je pesnik že vse videl pred seboj in ob tem skoraj obupal nad človekom.

Pesnikovo srce

Ko se je Gruden skoroda razočaral nad človekom, tedaj se je zopet pogreznil vase, a ne ve več kot vaše zaljubljen mladenič, marveč kot mož, ki ve, kaj mu je stotiti, ki si pogleda srce in dušo in opraviči svoje ravnanje ter si zada nove naloge, ki čuti, da mu jih nareduje vest pred samim seboj, pred narodom in pred sočlovekom.

Ta zbirka je drugi spev ljubezni do sočloveka, je odsev tistega humanizma, ki je bil v Grudnu tako svojevrstna pojava, tistega, s katerim si je pesnik osvojil množico častilcev, ki so jih naravnost ommamile njegove človekoljubne pesmi. To pa po vsej pravici, saj pesnik ni lagal, ko je zapisal:

»... kot v snu skozi srca človeška potujem, in v pesem ubiram njih bolečine.«

Ob tem potovanju skozi srca je pesnik še enkrat prišel v dotik z ljubljeno ženo. Toda, kako drugačne so te pesmi! Umirjena ljubezen, ljubezen, ki greje in svetli, a ne divja. Vse je svetlo od njenih las, ves svet je očarljiv od njenega objema. Tako ji pesnik sledi kot »srečen mož ljubeči ženi«. Pesmi, rahle kot dih, so skoraj novo odkritje za Grudnovo liriko. V zbirki zopet srečamo »Pisma natakari-ce Pepcek«. A čas je zasekal tudi pesniku grobove. Umrla mu je mati. Ob tem se spominja mladosti in se vanjo povrača: Nabrežina, morje, breskve... kako lepo je bilo, ko so si kot dečki zaslonili oči z roko pred soncem, a »s semco roke, še srce na slovenski obali«. Grenki so spomini. In kot bi hotel še poslednjič se vsega izpovedati, vzklিকে:

»... ko nate mislim s skritimi solzami, se krik človeštva v srcu mi oglašja.«

Dobršen del pesmi te zbirke pa že govori o vojni, med njimi je zlasti lepa »Vojna balada«. Kot bi se zavedal, da bo moral morda v klanju, ki prihaja, poda svoj obračun, zapoje pesem »Hčerka in ji razjasni muke srca pesnika in človeka.

V pregnanstvo

Druga svetovna vojna je v svoj besni vrtinec zajela Grudnovo življenje. Leta 1943 mora na križavo pot slovenskega pregnanca. Visco, Chiesa Nuova, Padova, Rab — to so bile postaje, ki jih je pesnik prehodil. Trpljenje tistih dni je našlo Grudna še vedno zvestega tolimača v pesmi. Prav zbirka »V pregnanstvo« predstavlja pesnikov »pesniški življenjepisa« tega razdobja. V njej najdemo vso obtožbo človeka, a tudi še vedno »vero v boljši svet«, s katero se je tolažil skupaj s pregnanci, ko jih je usoda pregnala v ječe. A še nekaj važnejšega vsebuje ta zbirka: novo odkritje nam kaže, ko vidimo, kako pesniku iz pesmi v pesem rase ponovno vera v človeka, to največje gibalno Grudnovega svetovnega nazora. Kje je to vero ponovno dobil, ali vsaj, kaj mu jo je poživilo, ni težko reči. Prav taborišča so bila tista in še borba za osvoboditev, katere se je aktivno udeležil.

Sebi zvest je ostal, čeprav je videl stvari, ki bi lahko na mah umočile vse življenjske predstave, ki jih je imel. Cikli so porazdeljeni tako, da vodijo iz ječe do vrnitve v domovino. (Celica številka pet, V pregnanstvo, Visco, Padova, Rab, Afrika, Slovenska zemlja). Nimajo vse pesmi enake umetniške vrednosti, ali ne gre mu zanikati precejšnje umetniške moči. Toda to ni toliko važno, važneje je in bo to, da se je s tem pesmimi oddolžil premočnim žrtvam okupatorja in obenem vsaj na zunaj zaključil svojo bogato pesniško tvornost.

Poslej ni Gruden izdal nobene zbirke več, a že to, kar imamo, zadostuje, da bomo uvrstili njegov opus med bisere slovenske poezije.

Marijan Breclj



Lepo in praktične zimske obleke za naše šolarke. Tudi za dorasčajoča dekleta sta bluza in krilo zelo primerno oblačilo

Naša kuhinja

KISLA REPA PO KOROSKO. 1 kg kisle repe, 1 kilo jabolko, 10 do 15 dlkg suhega ali svežega svinjskega mesa, kumina, 5 dlkg suhe slanin, 1 čebula, 3 dlkg moke, 3 stroke česna, 4 do 5 žlic kisle smetane. Kislo smetano dobro stisnemo, da odteče repnica in da ne bo prekisla, nato jo zalijemo z mrzlo vodo in denemo kuhat. Vode naj bo le toliko, da jo pokrije. Takoj pridenemo še olupljeno in drobno narezano kisl jabolko, na košček zrezano meso in malo kumine. Vse naj lepo počasi vre. Medtem sesekljamo slanino in jo razpustimo v kozici. Iz moke in sevrtje naredimo prav svetlo prežganje, ki mu proti koncu dodamo še sesekljano čebulo in strt česen. Prežganje gladko razkuhamo, ga stisnemo k repi in prevremo. Jed solimo, nazačinje pa ji primečamo še smetano, ako je nimamo, pa malo mleka. K tako pripravljeno repi skuhamo ajdove ali koruzne žgance, cvirkove štrudlje iz krompirjevega testa in podobno.

DOBRA JABOLČNA CEZANA. Zrela jabolka spečemo v pečici in jih nato še malo pretucamo. Cezano sladkamo po okusu, ji dodamo še malo konjaka ali kakega likerja. Napolnimo z njo steklene kozarce in čežano še okrasimo z brusnicami iz kozarcev ali pa jih z malo sladkorja posebej dušimo.

PRIKUHA IZ RDEČE PESE. 1 kg rdeče pese, 1 dl olja, 2 dlkg moke, žlička sladkorja, 1 čebula, 3 žlice kisle smetane. Pese dobro operemo in skuhamo. Paziti moramo, kako jo obrežemo, da nam ne odteče preveč soka. Kuhano zrežemo na tanke koleščke. Na olju pražimo sesekljano čebulo, dodamo peso, premečamo, pomokamo in moko malo popražimo, dodamo zajemalko tople vode, kisl smetano ali mleko, posolimo, osladimo in prevremo. Če imamo za kuhanje kisle malo časa, nam bo ta način pripravljanja prav dobrodošel, ker peso skuhamo lahko že prejšnji dan.

BRANKO ČOPIČ:

Stara puška pripoveduje

Oče malega Petra, star partizan, je prišel neki večer obiskat svojo družino. Tudi puško je prinesel s seboj. Nedavno jo je podedoval po tovarišu, ki je padel. Mali Peter je z obema rokama objel puško, ki je bila naslonjena na njegov posteljo. Odkar je začelo ljudstvo vstajati, je bila puška najljubša stvar otrokom, očetom in celo starcem, ki se niso nikoli ločili od svojih grčavih palic in bergel. Puško so vsi vzljubili, mladeniči so jo imenovali kar ljubico.

— Puška, povej mi, odkod si! — ji je v polsnu rekel mali Peter, potem ko je bil že v postelji. — Pripoveduj mi, odkod si in kako si prišla sem.

Komaj je izgovoril te besede, se je že od nekod pod zgledjem pritihotapil svileni, lahni spanec in mu počasi zatisnil oči, očetova puška pa mu je začela v spanju pripovedovati svojo zgodovino.



»Najprej, prijatelj moj mali, ti moram povedati, da sem narejena iz železa in lesa. Preden sem se rodila, sta moje železo in les imela vsak svojo zgodovino. Lepo po vrsti ti bom pripovedovala o vsem.

Les, iz katerega je narejeno moje kopito, je orehov; tisti oreh pa je zrasel v sadovnjaku nekega bosanskega kmetiča. Na jesen so otroci plezali nanj in obirali orehe, tudi vrane so sedale nanj in prav tako odnašale orehe. Nekoč pa je splezala nanj celo veverica z velikim repom in se na moč začudila, ker je tako bogato obrodila.

— Joj, ali se mi sanja, ali je res toliko orehov? — je zavpila in se močno pucukala za rep, da bi se prepričala, če je v resnici prebujena.

Neko pomlad, ko je bilo dosti cvetja in huda lakota, je kmetič, čigar last je bil oreh, žalostno spregovoril:

— Oreh bom moral prodati, otroci so lačni.

In prodal je oreh tujim ljudem, ki so bili celo iz Avstrije. Nekega dne so ga posekali in naložili deblo na voz. Otroci so gledali za vozom in jokali, posebno še mali Bogdan, deblo pa je klicalo med škripanjem težkega voza:

— Nasvidenje otroci, mogoče se bom lepega dne le vrnilo!

Deblo so v mestu preložili na železnico in lepega dne se je našlo v veliki tovarni orožja »Steyer«, kjer so iz orehovega lesa izdelovali puškina kopita. Tam so iz tistega debela napravili dosti puškinih kopit, med drugimi tudi tole moje.

Zdaj pa naj ti povem še zgodovino svojega železa.

Ruda, iz katere je moje železo, je dolga leta počivala pod zemljo v goratem bosanskem kraju. Nekega dne so zapeli udarci rovač in rudarji so prav kmalu odpeljali rudo na vozičkih po ozkem, črnem rovu na beli dan. Tam so jo naložili na velike vozove in ko se je odpravljala na pot, je zadnjič videla svoj domači kraj. Zgodnje jutro je bilo, sonce je vzhajalo nad hribi, rudarji v jašku so se menjavali in so pozdravljali drug drugega:

— Srečno! Srečno!

In tako je šlo naprej, vedno naprej in ruda je prispela v visoko peč, kjer se topi železo. Tam so jo na vso moč žgali in topili, napravili so iz nje jeklo, katero so potem poslali v tovarno orožja »Steyer«. Iz njega so napravili, kar je na meni železnega.

Rodila sem se tisti trenutek, ko so v tovarni sestavili moje železne in lesene dele.

— Odkod si — je železo vprašalo moje kopito.

— Iz Bosne — je odgovorilo kopito in se z žalostjo spomnilo otrok, vran in stare hiše pod hribom.

— Iz Bosne! Potem sva rojaka Tudi jaz sem iz Bosne.

In tesno sta se objela in v tem objemu ostala vse do današnjega dne.

Iz tovarne so me poslali v začetku velike svetovne vojne na fronto v Karpate. Tam sem v začetku streljala na Kozake, ki so dirjali na konjih, urnih kakor vile in pod sabo vse podirali.

Tako sem morala s fronte na fronto, iz bitke v bitko in nekega dne proti koncu vojne sem prišla v roke rojaku Bosancu. Vztrepetala sem, ker se mi je zdel njegov glas nekam znan.

— Bogdan! — ga je poklical neki tovariš.

Šele takrat sem se spomnila: to je bil tisti Bogdan, ki je bil nekoč otrok. Pred njegovo hišo je rasel oreh, iz katerega je napravljeno moje kopito. Toplo sem se stisnila k njemu.

— Lej no, tale puška mi bolje pristaja kakor vse druge, kar sem jih doslej nosil, — je dejal bosanski vojak in me nežno pobožal.

Neki dan sem zaslišala velik hrup in veselo pesem.

— Vojske je konec, domov gremo! — so veselo vpili vojaki in metali puške v zrak.

Moj Bosanec me je potisnil na hrbet in se s tovariši odpravil domov. Peli in vriskali so skozi vasi, ljudje pa so radovedno prihajali iz hiš in jih ustavljali.

— Bosanci gredo, pojdi jih gledat!

Naposled sem po tolikih letih prispela nazaj v Bosno, v Bogdanovo hišo. Tam so me skrili pod podnice na podstrešju.

— Tu naj bo, čez sedem let vse prav pride. Mogoče napoči dan, ko jo bomo rabili.

S tem so se mi prikupili in v vsej svoji dožini sem se stegnila pod podnicami.

Ej, malček moj, kako dolgočasno je bilo meni, stari potepenki, v temi pod tistimi deskami! Nikogar nisem videla, nihče ni prihajal k meni v vas in vsa dolga leta sem sanjnila o bitkah, ki so minile. Samo od časa do časa so prihajale miši, ovohavale so me z vseh strani, grdoobe grde, in neza-dovoljne odhajale.

— Ni užitna! — so prezirljivo govorile.

Tam sem počivala in se dušila v prahu več kot dvajset let. Neki dan pa sem zaslišala vpitje pred hišo.

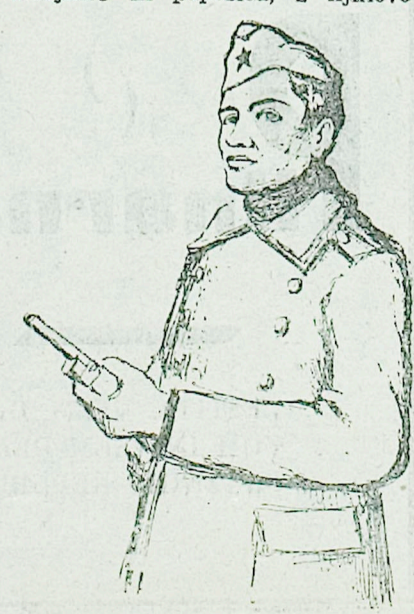
— Vstaja! Na noge, kdor je junak! Svabe gremo podit! Izkopljite skrito orožje, pa udarite po Svabih in ustaših!

Stari Bogdan je bil že mrtev. Njegov sin Gojko, ki je vedel, kje sem skrita, me je potegnil iz skrivališča, me očistil, zadel na ramo in se z drugimi vred, počoč, odpravil na pot.

— Puška moja, bij, bij, puška moja, bij, bij, krvnike, bij fašiste, vse po vrsti bij...

Malč pušk je bilo takrat. Dolgo sem se družila samo z železnimi vilami, sekirami in različnimi kopji, ki so jih tiste dni skovali kmečki kovači. Prav zares, da je bilo nerodno imeti opravka s takim staromodnim orožjem. Čisto prav so imeli, ko so mu pravili hladno orožje.

Sčasoma sem si v bojih začela osvajati novo orožje, svoje tovarišice potem pa lahke in težke strojnice in papesdel, z njihovo



pomočjo, tudi razne manjše in večje topove. Zmagoslavna pot je bila to, moj mali tovariš! Borila sem se v mnogih mestih, po gorah, po vaseh in po soteskah.

Pred dvema dnevoma je moj Gojko, ki me je junaško nosil skozi vse te boje, padel junaške smrti in sedaj sem, bratec moj mali, v rokah tvojega očeta. Saj je tudi on junak, ali ne?

Tudi jaz bom junak, je pomislil otrok v spanju in se nasmehnil.

Puško je pripovedovanje utrudilo, pa je tiho zamrmrala:

— Lahko noč, malček moj, spočiti se moram. Dosti dela me še čaka.

In puška se je polagoma umirila ob spečem dečku, ki se mu je že sanjalo, da je velik kakor odrasli in da ga očetova puška razganja sovražnika na vse štiri strani sveta.

Težava

Oče je imel sina lenuha, ki je raje poležaval kakor delal. Vse delo po hiši je opravljal oče, sin pa se je sprehajal in žvižgal. Nekega zimo pa je oče zbolel. Drv od nikoder, zima pa je bila huda.

»Nič ne pomaga sinko, pojdi v gozd in nasekaj drv«, je prosil bolni oče.



»Toda kako vendar?« je odgovoril leni sin. »Saj ne bom znal. Te ga še nikoli nisem delal.«

Za spretne roke

Obarvanje kovin

Večini običajno uporabljenih kovin lahko damo močno črno površino s pomočjo kemičnih sredstev. Taka površina ima prednost pred lakirano, ker se ne lušči, se ne lesketa in se ne mehča pri višji temperaturi. Za optične instrumente, n. pr. za fotopovečevalnike je neobhodno potrebna.

Mednina in baker potonita, ako ju damo za nekaj minut v raztopino enega dela bakrovega nitrata in treh delov vode. Nekaj kapljice srebrovega nitrata zboljša črnino.

Bakreni predmeti (ne pa mednina) dobijo črno naravno lesketajočo se površino v raztopini enega dela amonijevega nitrata in štirih delov vode. Mednina predmeti dobijo v tej kopeli jekleno-sivo barvo.

Železni predmeti, ki jih potopimo v fotografsko fiksirno kopel (natrijev hiposulfit), dobijo črno modro površino še posebno, če smo dodali nekoliko svinčevega acetata ali nitrata.

Srebro potopljeno v raztopino natrijevega sulfata dobi črno barvo.

Cink dobi črno površino, v raztopini antimonovega klorida. Lepo sivo barvo dobi železo, ako ga damo za pol ure v vročo slabo raztopino železovega fosfata.

RESITEV KRIZANKE IZ PREJSNJE ŠTEVILKE

Vodoravno: 1) alkohol, 7) ni, 8) Bogo, 9) ako, 11) Don, 12) tara, 14) ne, 15) Krf, 16) mrz, 18) nekoč, 21) je, 23) nada, 24) Ait, 25) las. Navpično: 1) anatomija, 2) Lika, 3) ob, 4) hod, 5) ogon, 6) lonec, 10) orkan, 13) arzen, 17) soda, 19) kal, 20) čas.

Zakaj pes renči na mačko in zakaj mačka pokončava miši

Za davnih časov so mesarji obljubili psom, da bodo dobivali za svojo službo koščke mesa, ki padejo mesarjem pri sekanju s tuala na tla. Psi so se po tem ravnali; da si zagotove, kar so jim mesarji obljubili, so jim morali le-ti to potrditi na kergamentu. To listino so psi dobro spravili in izbrali so zanjo čuvaja. Toda mačkam ta pasja predpravica ni bila všeč. Sklenile so, da listino psom ukradejo. Zasedovale so na skrivaj psa, ki je čuval listino in izvohale, da je pergament skrit v pasji bajtici. Ko je nekoč pes odšel s svojim gospodanjem na polje, so zlezle mačke v bajtico in iskale, dokler niso našle. Veselo so odnesle listino v izbo pod staro skrinjo. Ko se je pes vrnil, je takoj zavohal, da so bile mačke v bajtici in obšla ga ji groza, ker je lista izgubila. Kaj naj naredi? Planil je na mačke, a te so vse utajile. Pes se je bal, da

ga bodo tovariši ogrizli, zato je rajši molčal. Upal je, da listine ne bodo iskali.

Toda zgodilo se je drugače. Eden izmed psodružine je sedel nekoč pri tualu v mesnici, ko se je mesarju pri sekanju izmuznilo celo ovno-vo stegno iz roke in padlo na tla. es je hlastnil po njem, toda v tem hipu se je sklonil tudi mesar, iztrgal psu stegno in ga povrh še udaril. Nič ni psu pomagalo, da se je skliceval na pasjo predpravico, ki določa, da je to, kar pade pri sekanju s tuala, pasja last. Mesar ni hotel dati stegna. »Odpadki so vaši, ne pa celi kosi,« je rekel psu, in ko je le-ta neprenehoma poudarjal svojo pravico, je dejal mesar: »Pri-



nesi listino, da vidim, kako je tam zapisano.«

Pes se je pobral in brž hitel po listino k njenemu stražniku. Toda ta mu ni mogel dati in hočeš nočeš je moral z barvo na dan. Povedal je, kaj sumi in slednjič sta tekla oba psa za mačkami, da bi jima vrnilo listino. Nastal je divji lov na mačke. V veliki stiski so mačke slednjič priznale, da so listino ukradle in hotele so jo vrniti. Ko pa so prišle v izbo k skrinji, je bila sicer lista tam, toda bila je na drobno razglodana. Miši so jo tako izdelale, ko so jo našle pod skrinjo.

Ko se je to razglasilo v pašji družini, so psi takoj napovedali mačkam boj, ki traja še danes. Kjerkoli zagleda pes mačko, jo ubere brž za njo. In ko bi znali psi plezati po drevsih, bi se mačkam slabo godilo. Zato pa zopet mačke preganjajo miši, ki so vzrok tega krutega zasledovanja.

Pionirska križanka

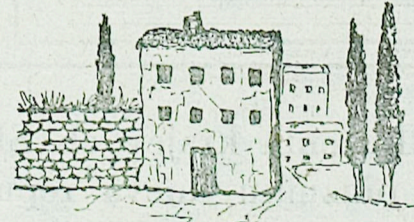
1	2	3	4	5
		6		
7	8			9
0		11	12	
13				
14			15	
		16		
17			18	

Vodoravno: 1) potreščina za razsvetljavo, 6) vasica na Koprskem, 7) predlog, 9) osebni zaimek, 10) ženski glas, 12) del sobe, 13) rojstni kraj pesnika Njegovega, 14) skala v morju, 15) kratica za poštno-brzovjavni urad, 16) rimski pozdrav, 17) stopnja v vojaški službi, 18) nemška obmejna reka.

Navpično: 1) mojster slovenske besede, 2) geometrijski izraz, 3) znamka nemških motornih koles, 4) začetni črki imena in priimka tolminskega pisatelja, 5) slasten, 8) maščoba, 9) sadni sok, 11) kraško vino, 12) mesto ob slovenskem Jadranu.

IGO GRUDEN:

SINKU



V Nabrežini blizu Trsta se tvoj oče je rodil: kjer je v morju skala čvrsta se po prudu je podil, v zimi z burjo se boril. V šolo hodil je v Gorico. Ko prihajal je domov, vozil se je z jadrnico, z ribičj veslal na jov tja do istrskih bregov.

Dnevi so prišli temačni, takšnih ni še videl svet: mrki tujci v dobi mračni so teptali kraški cvet pet in dvajset strašnih let. Naj kdor koli kdaj te vpraša, kdo živi na zemlji tej, vedi: zemlja ta je naša, tvoji dedi spijo v njej, zanjo bori se naprej!

KOLEKTIV TRGOVSKEGA PODJETJA

MODA IZOLA

Vsem našim odjemalcem ter delovnim ljudem iskreno čestitamo ob Dnevu republike 29. novembra 1954.

Priporočamo obisk naših trgovin!

Tržaška zavarovalnica Piran

čestita ob 29. novembru vsem svojim poslovnim prijateljem in zlasti svojim zavarovanim strankam, Kmetijskim zadrugam in združenikom ter delovnim kolektivom!

»Ribič«

ribiško podjetje Piran pozdravlja vse delovno ljudstvo Jugoslavije ter mu čestita ob Dnevu republike, 29. novembra 1954.

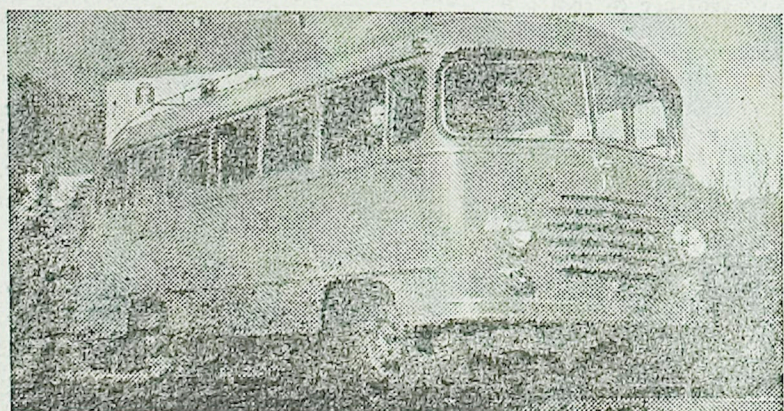
**Ladjedelnice »Boris Kidrič«
PIRAN**

* čestita za 29. november z željo novih zmag pri delu za socialistično skupnost.

DELAMARIS ■ IZOLA

čestita svojim odjemalcem in delovnim ljudem ob Dnevu republike, 29. novembru!

Prebivalstvu priključenih krajev ob Slovenskem Jadranu iskreno čestita ob prazniku Dneva republike



delovni kolektiv

**Tovarne
avtomobilov
Maribor**

VELETRGOVINA Z LESOM

»BOR« KOPER

pozdravlja vse delovne kolektive naše socialistične domovine ter jim čestita ob Dnevu republike, 29. novembra 1954.

Mesopromet Koper

čestita k prazniku 29. novembra vsem svojim cenjenim odjemalcem in dobaviteljem!

**Ljudski odbor
mestne občine
PIRAN**

čestita svojim občanom ob prazniku Dneva republike ter jim želi še večjih uspehov pri nadaljnji izgradnji naše socialistične domovine.

INDUSTRIJSKO PODJETJE

„SALVETTI“

NUDI NASLEDNJE PROIZVODE:

PRALNO MILO: »PALMA« BELO, »ISTRA« ZELENO, »CAPRA« RUMENO ★ PRALNO ODISAVLJENO MILO BREZ ZAVITKOV IN V ZAVITKIH ★ TOALETNO MILO ROZA IN RUMENO ★ MILNI PRASEK »PULITO« ZA FINE TKANINE ★ PRALNI PRASEK ODPRT IN V ZAVITKIH ★ KRISTALNO SODO ★ PARKETNI VOSEK ★ LOŠČILO ZA ČEV-LJE »PERLA« ★ PRALNO TEKOČINO »VARECCHINA«

GOSPODINJE, ZAHTEVAJTE IN KUPUJTE VEDNO IN POVSOD NAŠE PRVOVRSTNE PROIZVODE, KI VAS BODO V VSAKEM OZIRU ZADOVOLJILI

K državnem prazniku

29 NOVEMBRA

želi kolektiv trgovskega podjetja

„Tehnoservis“ v Kopru

vsem svojim odjemalcem in dobaviteljem obilo uspeha v njihovem SOCIALISTIČNEM PRIZADEVANJU

Radio Koper

NEDELJA, 28. XI.: 8.15 Iz domačih logov; 8.40 Za naše kmetovalce; 9.00 30' za dobro voljo; 9.30 Mladinski oder: J. Menart »Kurirček«; 13.45 Glasba po željah; 15.00 Naš mikrofon je z vami: Primorski zbori, ansambli in solisti-amaterji pojo in igrajo; 15.30 Naši kraji in ljudje: Po partizanskih poteh na Vojskem; 16.00 Nedeljski prioničadnji koncert; 20.15 Jurina in Franina; 20.30 III. javni radijski koncert. Sodeluje orkester Slovenske filharmonije in solisti ljubljanske opere. Dirigira Jakov Cipej (prenos iz Ljudskega gledališča v Kopru).

PONEDELJEK, 29. XI.: 8.15 Partizanske pesmi in recitacije; 9.00 Dan republike; 10.00 Cestitke delovnih kolektivov; 13.45 Glasba po željah za delovne kolektive; 15.00 Pevski zbori pojo; 16.00 Pred 11. leti — spomini primorskih partizanov; 16.30 Izbrano cvetje z domače grede; 20.15 Dalmatinske narodne; 20.30 Slušna igra v hrvaščini »Hasanaginica«; 22.00 Plesna glasba.

TOREK, 30. XI.: 11.00 Mladinska oddaja; 29. november, naš državni praznik; 14.00 Od melodije do melodije; 15.00 Kulturno življenje na Primorskem; 16.00 Tečaj angleškega jezika; 16.10 Za vsakogar nekaj; 19.15 Melodije in ritmi; 20.30 G. Verdi »Ermanik, Opera v štirih dejanjih; 22.30 Plesna glasba.

SREDA, 1. XII.: 14.00 Od melodije do melodije; 14.40 Domači zvoki; 15.00 Od Triglava do Jadrana; 15.15 Koncert sopranistke A. Mezetove in baritonista S. Jan. koviča iz Beograda; 16.00 Zdravstveno predavanje; 19.15 Melodije in ritmi; 20.15 Zabavni ansambli radia Beograd igrajo; 20.30 Jugoslovanske narodne pesmi; 22.00 Plesna glasba.

CETREK, 2. XII.: 14.00 Od melodije do melodije; 14.40 Domači zvoki; 15.00 S knjižne police; 15.20 Melodije iz filma »Postržek«; 16.00 Narava in tehnika; 16.10 Za vsakogar nekaj; 19.15 Melodije in ritmi; 22.00 Plesna glasba.

PETEK, 3. XII.: 11.00 Melodije za mlade poslušalce; 11.30 Emisija za djecu; 14.00 Od melodije do melodije; 14.40 Domači zvoki; 15.00 Kulturno pismo; 15.10 Partizanski napavi; 16.00 Tečaj angleškega jezika; 19.15 Melodije in ritmi; 22.00 Plesna glasba.

Plinarna **P**iran

ČESTITA VSEM DELOVNIM KOLEKTIVOM IN VSEM DELOVNIM LJUDEM OB PRAZNIKU REPUBLIKE!

Nogometno prvenstvo Jugoslavije

Hajduk in Dinamo zopet skupaj na čelu

Državnemu nogometnemu prvaku Dinamu je v nedeljo, po nekaj tedenskem zasledovanju, končno uspelo dohiteti na čelu lestvice »majstore s mora«, ki so bili prisiljeni pustiti nasprotnikom kar tri od štirih točk zadnjih dveh srečanj. Dinamovci so se sicer v Skoplju morali srdito boriti proti domačinom, toda so le zmagali.

Najbolj pričakovana tekma dneva je bila v Beogradu med domačinom moštvu Crvene zvezde in Partizana. Vsi so pričakovali, po veliki zmagi nad madžarskim prvakom Honvedom, da bo Partizan uspešno nastopil tudi proti Zvezdi, toda zaman. Partizanovci ne morejo zaigrati dveh zaporednih tehnično enakih tekem. To so že večkrat pokazali. Odlični igri in kondiciji sledi vsakokrat podpoprečna tekma. To se je ponovilo tudi v nedeljo v sicer lepi, napeti in tehnično dovršeni igri, v kateri je Partizanu manjkalo več odločnosti v zaključnih akcijah, katere je pa znala lepo izkoristiti Crvena zvezda, ki se je tako zopet za točko približala čelnemu paru Dinamu in Hajduku.

Poleg ostalih je največ prahu dvignil neodločen rezultat, ki ga je Proleter zabeležil v Novem sadu proti Vojvodini in katastrofalen poraz Lokomotive v Sarajevu, kjer je bil z 8:0 postavljen novi rekordni rezultat letošnjega prvenstva.

BSK je kot meteor izginil iz prvega mesta prav takrat, ko so vsi pričakovali, da se bo nanj sam povzpел. Toda takrat ga je beograjski Radnički presenetil in mu, čeprav ne zaslužen, odnesel izpod nosa obe točki.

Zmaga Spartaka nad Zelezničarjem je bila predvidena in šla mimo neopazeno.

GORDON PIRIE PRVI V BRUSLJU

Mihalič tretji

V nedeljo je bil v Bruslju veliki mednarodni jesenski kross, na katerem so sodelovali med drugimi tudi jugoslovanski znani doigoprogasji Mihalič, Stritof, Ceraj in Cetinič. Proga je bila dolga sedem milj ali 11.100 m po ulicah belgijske prestolice.

Anglež Gordon Pirie, ki spada v elito svetovnih doigoprogashev, je takoj v začetku prevzel vodstvo in ga kljub večkratnim napadom Madžara Kovacs in našega Mihaliča uspešno obdržal do konca, medtem ko se je na drugo mesto uvrstil Kovacs, na tretje pa naš Mihalič, Stritof je bil sedmi, Ceraj 15., Cetinič pa 7.

NOV SVETOVNI REKORD V PLOVANJU

Znani svetovni plavalni rekorder madžar Tumpek je v nedeljo izboljšal svoj svetovni rekord na 100 m v metuljkovem slogu za tri desetinke sekunde. Proga je preplaval v času 1:02,1.

MEDNARODNI TURNIR V KOŠARKI V LJUBLJANI

V okviru proslav 29. novembra je Košarkaška zveza Slovenije organizirala v Ljubljani veliki mednarodni košarkaški turnir, za katerega so se prijave reprezentance Dunaja, Zagreba, Maribora in Ljubljane.

Tekme bodo začele v nedeljo 28. novembra v dvorani na Taboru.

Mali oglasi

BORDON IVAN, rojen dne 28. 10. 1911 v Montinjanu št. 11, stanujoč ravno tam, je izgubil osebno izkaznico št. 31703/21683, izdano od Občinskega ljudskega odbora Marezige. Izkaznico proglašam za neveljavno, ako je ne dobim vrnjene.

TOVARNA ŠČETK „ISTRA“ V KOPRU
Odkupuje kratin in bele prane
ščetine po najvišjih dnevnih cenah

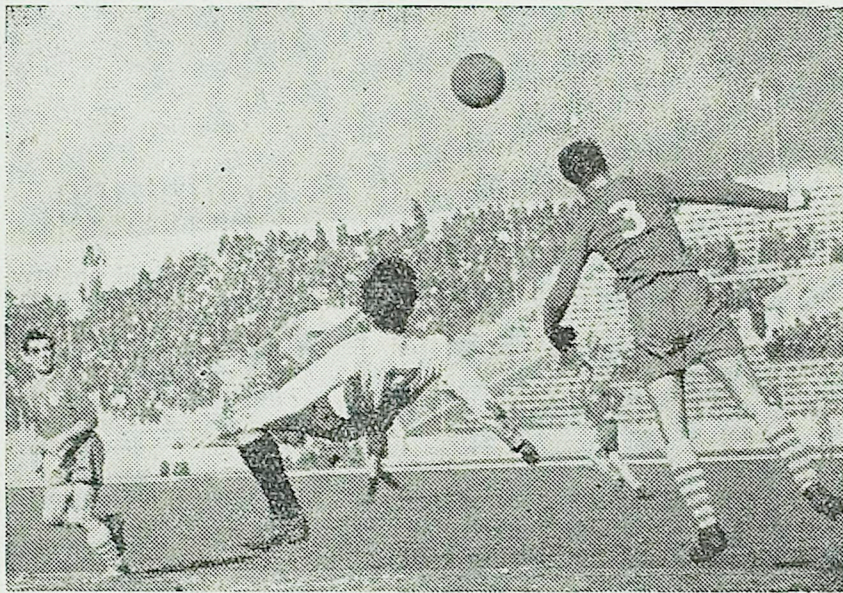
Ureja uredniški odbor — Odgovorni urednik Ivan Renko — Tiska tiskarna »Jadrans« — Vsi v Kopru. Naslov uredništva in uprave: Koper, Santorjeva ulica št. 26, telefon 170, poštni predal 2 — Rokopisov ne vračamo

Fizikulturno gibanje v Sečovljah

Ceprav so Sečovlje kraj, kjer biva precej mladincev, je doslej tamkaj fizikultura bila na mrtvi točki. Ni bilo nobenega telovadnega društva, ki bi mladincem prožilo možnost telesnega razvoja in ukvarjanja s telovadbo. Namesto, da bi mladinci telovadili, razvijali svoje sposobnosti, svoje telo in krepili svoje zdravje, so bili prepuščeni sami sebi, svoj prosti čas pa so zapravljali v glavnem v sečoveljski gostilni ali se kako drugače brez haska dolgočasili. To je dalo misliti nekaterim in na pobudo tovariša Dušana Furlana so sestavili fizikulturni iniciativni odbor, ki bo poskrbel za ustanovitev Telovadnega društva Sečovlje. Društvo bo takoj začelo z delom, volje imajo kar dovolj. Težava je le v pomanjkanju primernih prostorov. Imajo za silo že nekaj rekvizitov in telovadnih naprav, za nabavo vsega potrebnega pa so se obrnili za pomoč na Kmetijsko zadrugo, in občinski ljudski odbor v Sečovljah, na Fizikulturno zvezo in druge množične organizacije. Upajo, da jih bodo prijatelji mladine podprli v njihovem prizadevanju.

L. S.

V. J.



Pred koncem jesenskega prvenstva se je na naših igriščih spet razvela orgorčena borba za točke

Mednarodnega jezika

ESPERNTO

se lahko hitro naučite v našem dopisnem tečaju. Ako pošljete znamko za din 25.—, Vam pošljemo brezplačno na ogled prve lekcije.

Zveza esperantistov Slovenije
Ljubljana, Miklošičeva 7-I.



Barba Vane pravi...

Je že tako, da nekateri moji bralci niso nikoli zadovoljni z mojim pisanjem. Če grem v Idrijo me obdolžijo, da bi se rad nabral živega srebra, če hodim po Tolminskem, mi očitajo, da sem šel tja samo zaradi sira, kadar kolovratim po Krasu, sem tam samo zato, da bi se »nacukal« terana, kadar obiščem Vipavce, mi nagajajo, da sem šel gledat brhke Vipavke, ko pa me pot zanesse na Privko in Notranjsko, me hitro oborožijo za lovca. Tam so še medvedi in volkovi, pravijo, zato jo je Vane pobrisal tja. Nič ne rečem, včasih sem res rad pihnil paketa kosmatinca, pogledal kako mlado »pupo« in popil kozarček terana. Danes pa sem tudi z manj zadovoljen.

Ta teden sem obiskal nekatere vase na Koprskem, da ne bo zamere, ker se mi zdi, da sem jih zadnje čase nekako zanemarjal. Kot bi iz helikopterja padel, sem se znašel v Babičih. Prav nič nisem bil zadovoljen, ko sem si ogledal hlev, ki ga je bila zgradila bivša kmečka delovna zadruga. Skoro vse šipe v prtiličnih oknih so razbite. Na spodnji strani je hlev za prašiče. Pregradne stene iz opeke počasi izginjajo. Po domače bi rekli: nekdo krade opeko. Pogledal sem v notranjost svinjaka, pa se je velik prašič dvignil in počasi koracil proti meni. Menda je ta edini čuvaj vse te imovine, sem pomislil.

V Vanganelu so lepo uredili združni dom in dvorano za predstave. Ta pa služi le za kinopredstave. O kaki kulturni prireditvi že dolgo ni nič slišati. Igralsko družino imajo le na papirju, tako sem mimogrede slišal. Če je tako, sem dejal, bova z Juco naštudirala krajšo igro nalašč za Vanganelčane in jo uprizorila enkrat do novega leta. Nameščenka kmetijske zadruge je bila nad tem mojim predlogom tako navdušena, da mi je ob odhodu naročila, naj prav lepo pozdravim Juco. Pozdrava ji seveda nisem osebno povedal. Saj veste... Ženske!

Dolga je pot iz Vanganela do Kopa — celih šest km.

Bil sem žejen kot goba in sem zavil v gostilno na bivši postaji v Skocijanu. Za »šankom« ni bilo nobenega, zato sem glasno poklical. Dolgo sem čakal, pa ni bilo nič. Želodec je tako na glas zahteval svoje, da bi ga bili morali slišati kilometer daleč. Ti ljudje nimajo nobenega usmiljenja do gostov, sem mislil in pokukal v kuhinjo. Ves »štáb« je bil zbran tam v prijetnem razgovoru. Lepa je služba natakarja, sem mislil. Mogoče pa ti ljudje niso zavarovani za primere nesreč, zato se jim nikamor ne mudi. Če bi preveč hiteli, bi se znalo zgoditi, da bi se prevrnili in porezali ob razbite kozarce. Kje bi se potem zdravili!

Tako sem moral naprej v Koper. Pa sem našel na štiri gospodinj,

„Poslušajte in govorite“

Danes objavljamo 4. lekcijo tečaja angleškega jezika, ki bo na sporodu Radia Koper v torek dne 30. novembra in ponovitev v petek dne 3. decembra ob 16. uri.

Teacher: Danes bomo govorili o glagolih »iti« in »priti«.

Joan: Good evening.

Teacher: Dober večer, Joan. Nekaj čisto navadnega vas bom vprašal. Kaj storite, ko vas prosim, da bi govorili z nami?

Joan: I come.

Teacher: Rečete torej — pridem.

Joan: Yes, I come.

Teacher: Če vas oče pokliče, ko vas prosi, da greste k njemu drugam, kaj storite?

Joan: I go.

Teacher: Dobesedno: Grem.

Joan: Yes, I go.

Teacher: Kaj pa Rover, vaš psiček? Kaj naredi, ko ga pokličete?

Joan: He comes.

Teacher: Pride.

Joan: Yes, he comes.

Teacher: Ko se pes približa, kaj naredi maček? Ali ostane?

Joan: No, he goes. Rover comes — Tibby goes.

Teacher: Ne, gre — pravi Joan. Rover pride — Tibby gre.

Joan: Yes. Rover comes, Tibby goes.

Teacher: Seveda. Povejte nam zdaj Joan, po kakšnem vrstnem redu prihajajo člani vaše družine zjutraj na zajtrk. Kdo pride prvi? Vi?

Joan: No, my mother comes.

Teacher: Vaša mati pride prva.

Joan: Yes, mother comes.

Teacher: In potem?

Joan: My father comes.

Teacher: Vaš oče pride?

Joan: Yes, my father comes.

Teacher: Tretja ste gotovo vi?

Joan: No. My brother comes. Tom comes.

Teacher: Potem pride vaš brat, kajne?

Joan: Yes, Tom comes. Tom is my brother?

Teacher: Kdo pride zadnji? Vi sami?

Joan: Yes, I come. — My mother comes — she comes. My father comes — he comes. My brother comes — he comes, I come.

Teacher: Kdo ponavadi najprej zapusti hišo po jedi?

Joan: I go.

Teacher: Ste vi prvi?

Joan: Yes, I go.

Teacher: In za vami?

Joan: My father goes.

Teacher: Vaš oče gre torej za vami?

Joan: Yes, he goes.

Teacher: Gre sam vaš oče?

Joan: No, my brother goes. Tom goes. Tom is my brother.

Teacher: Vi torej zadnji pridete in prvi greste?

Joan: Yes, I go. — My father goes. — he goes. My sister goes — she goes.

Teacher: Vaša mati pa ostane, ali ne?

Joan: Yes.

G. Grey: Joan! Joan!

Joan: That is father, Yes, father!

Teacher: No, Joan. Ko vaš oče pokliče, kaj storite?

Joan: I go. Goodbye.

Slovenski knjižni zavod v Ljubljani

napoveduje nove knjižne zbirke za leto 1955

Svetovni roman:

Henry James: AMERIČAN. — Zanimiv roman o nelepi usodi Američana v starem svetu, v Evropi.

Honore de Balzac: CESAR BIROTEAU. — Zgodba o dvigu in propasti pariškega trgovca, o spletkah in maščevalnosti gospodarskih krogov.

Konstantin Fedin: BRATJE. — Klasično napisan roma o usodi treh, po karakterjih različnih bratov v oktobrski revoluciji.

Jakob Wassermann: ULRIKA. — Mlademu dekletu se izpolnijo skrivne sanje. Toda v tako imenovani »boljši družbi« doživi vrsto razočaranj.

Sodobni roman:

Zdenek Němeček: ZAHODNO OD PANONIJE. — Roman o usodi slovenskih in drugih izseljencev v Franciji.

Karel Grabeljšek: DOLOMITI SE KRUSIJO. — Partizanski roman o usodah ljudi v viharjem času revolucije.

Andre Marlaux: VIHAR V ŠANGHAJU. — Izredno zanimiv roman iz časa kitajske revolucije.

Theodore Dreiser: SESTRA CARRIE. — Brezobzima kapitalistična družba poruši srečo dveh ljubimcev.

BIOS:

Dr. Dragotin Cvetko: DAVORIN JENKO. — Oris življenja, dela in pomena, ki ga ima za zblizevanje dveh kultur veliki slovenski skladatelj.

Tibor Mende: BURMA SREDI DVEH SVETOV. — Znani reporter nam posreduje najzanimivejše dogodke in običaje v tem delu sveta. Benjamin Platt Thomas: ABRAHAM LINCOLN. — Biografija najpomembnejših osebnosti v zgodovini ustvarjanja Združenih držav Amerike.

Axel Munthe: SAN MICHELE. — Pripoved zdravnika z bogatimi življenjskimi izkušnjami, ki s svojim poznavanjem človeške intimnosti pretrese in osvaja vsakega bralca. Nova ljudska knjižnica:

Štefan Žeromski: PRED POMLADJO. — Zgodba o mladem revolucionarju, ki niha med ljubeznijo do lepe vdove in domovinsko dolžnostjo.

Le Grand Canon: V OBJEMU CORA. — Živo opisana usoda prvih naseljenčev »divjega zapada«.

Inž. Ernest Močnik: ZAKLADI POD ZEMLJO. — Poljudna in zanimiva razlaga našega rudnega bogastva in njegovega pomena za napredek.

Vlado Habjan: POMLAD VNUKOV. Pretresljiv roman o materi, ki izgubi vse tri snove v narodnosvobodnem boju.

Margaret Mitchell: V VRTINCU. — I. in II. knjiga. Svetovnoznan roman boja med ameriškim severom in jugom, ki nam podaja prežetost številnih človeških usod v vsej svoji elementarni nujnosti.

Cene mesečnih obrokov za zbirke so naslednje:

SVETOVNI ROMAN: polplatno 230, platno 255, polusnje 300 din.

SODOBNI ROMAN: polplatno 200, platno 230, polusnje 275 din.

BIOS: polplatno 215, platno 250, polusnje 280 din.

NOVA LJUDSKA KNJIŽNICA: broširano 230, polplatno 280 din.

Vabimo vse dosedanje naročnike in tudi druge ljubitelje dobre knjige, da se naroče na zbirke in si tako omogočijo nabavo novih knjig na finančno lahko zmogljiv način.

Naročniki naj se prijavijo do konca decembra!

Na svidenje.

Kako nastane burja

Zima se bliža z dolgimi koraki in s seboj prinaša vrsto najhujših, med katerimi je nedvomno največja — burja.

Veliko ljudi je, ki poznajo burjo, malo pa je takih, ki vedo, kako pravzaprav nastane ta vremenski pojav, ki doseže včasih hitrost 170 km na uro, kar je zelo blizu hitrosti tajfuna.

Opazovanje gibanja vremena na področju Jadrana nas privede do ugotovitve, da je vreme v naših krajih odvisno v prvi vrsti od porazdelitve zračnega pritiska nad Srednjo Evropo, Balkanskim polotokom in sosednimi področji Sredozemskega, vzhodnega in severnega morja.

Pozimi je večina Srednje in Severne Evrope pokrita s snegom. Posledica tega je, da je zrak nad tem področjem močno ohlajen. Obenem pa prodira na to področje mrzel zrak iz še severnejših področij. To je vzrok temu, da se tudi ozračje vsega severnega in severozahodnega zaledja Jadranskega morja občutljivo ohladi.

Dejstvo, da imamo na drugi strani prostrano področje Sredozemskega in Jadranskega morja, ki vsebuje veliko množino toplote, ki se je tu nabrala v poletnih mesecih, je seveda tudi zrak na tem področju toplejši, kar pa ima za posledico tudi nižji barometriški pritisk. Zaradi vsega tega je to področje v zimskem času zelo primerno za prehod gibajočih se depresij, ki ponajvečkrat prihajajo iznad Atlantika, čez južno Francijo, čez Lionski in Genovski zaliv ter vpadajo nad Sredozemsko morje.

Te depresije, ki zavzemajo včasih celotno področje nad zahodnim morjem, močno vplivajo na vremenske prilike kakor tudi na smer vetra na celotnem področju Jadranskega morja. Tako na primer depresija, ki ima svoje središče nad severnim delom Jadranskega morja, povzroča v Kvarnerskem in Tržaškem zalivu veter, ki piha v smeri sever-severovzhod in ki mu pravimo burja. Hkrati pa bo na južnem in srednjem Jadranu veter, ki bo pihal v smeri jugo-jugovzhoda. Temu vetru pravimo jugo. Meja med obema se vleče nekako nad področjem zemljepisne širine otoka Raba.

Da prav tukaj poteka meja med burjo in jugom, je kajpak določen vzrok, ki si ga velja pobliže ogledati.

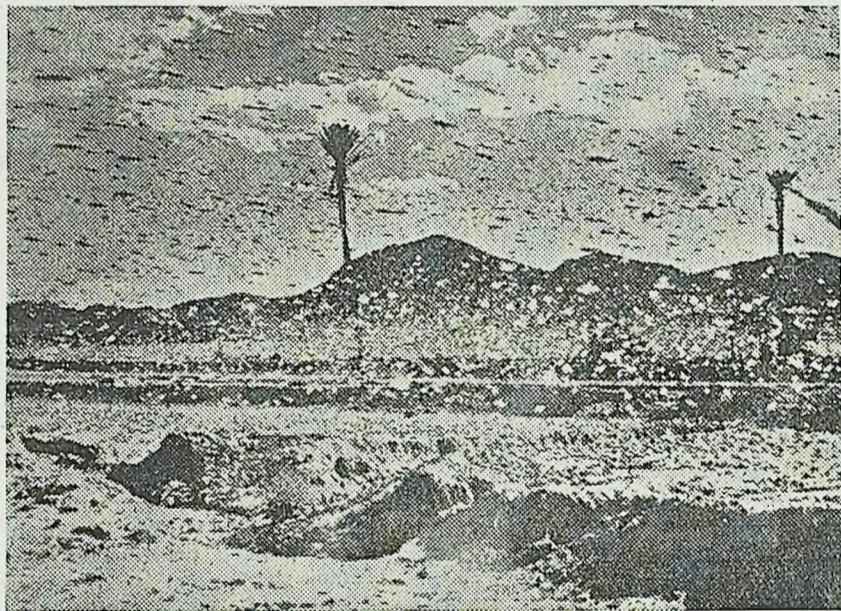
Znano je, da je toplota Jadrana pozimi precej višja kot toplota njegovega zaledja. Posledica tega je, da se zrak nad morjem segreva, žlesti kadar ta zrak v predelih miruje. To vpliva tudi na medsebojni pritisk. Toplota vode v Jadranu je znatno odvisna od stalnih toplih tokov, ki prihajajo skozi vzhodni del Otrantskih vrat iz Sredozemskega morja, teko ob vzhodni obali Jadrana ter se v

bližini Mljeta obračajo proti otoku Palagruži, nakar se približajo zahodni obali Jadrana in se obrnejo nazaj proti jugu. Del tega toka pa se odcepi in nadaljuje pot proti severu in tako doseže tudi naše kraje, kjer se ponekod čestokrat razbesni do neverjetnosti.

Tovrstno stalno obnavljanje toplote in že tako sorazmerno visoka toplota Jadrana in zraka nad njim pa so vir neke vrste lokalne in dolgotrajne depresije, ki ima v delu zimskega obdobja svoje središče prav na področju Palagruža in zahodno od otoka Visa.

Medtem pa proti severu in severovzhodu Jugoslavije zračni pritisk dokaj naglo raste, podobno kot proti jugu Italije, vendar počasneje. Takšna mirujoča depresija ima podoben vpliv kot potujoča depresija. Če pa se središči obeh depresij ujemata, se poveča vpliv lokalne depresije. V primeru, da nad Jadranom ali v njegovi bližini ni takih depresij in da nad tem področjem vlada lokalna depresija, se njen vpliv kaže v tem, da imajo severni predeli ob Jadranu burjo, južni pa jugo.

Hkrati s tema dvema vetrovoma prevladujejo ob naši obali, kakor tudi v severni obali Italije, v prvi vrsti severovzhodni vetrovi, v južnem delu pa zahodni in jugozahodni. Takšna dolžina zračnega pritiska ustvarja kaj ugodne pogoje za gibanje potujočih depresij iz Genovskega zaliva, čez severni Jadran in dalje ob naši obali do področja, kjer poteka meja med jugo in burjo.



Močilice so ponekod prava šiba na rave. V nepreglednih množinah letijo iz kraja v kraj, uničujejo pridelke in drugo rastlinje ter zapuščajo za seboj popolnoma opustošene pokrajine. Podoben terz kajobilice je pred nedavnim doživel tudi del francoskega Maroka. Tu so se kajobilice spustile na 200 km dolgi in 25 km široki predel in v kratkem času uničile nasade pomaranč in drugo rastlinstvo. S tem so povzročile ne le večmilijonsko škodo, ampak tudi to, da je ostalo v Maroku okrog 15.000 poljskih delavcev brez dela.

Okno v svet

S celo vrsto skrbi, ki nam jih prinaša zima, je še posebno velika skrb za segrevanje prostorov, v ka-



terih živimo in delamo. Z vprašanjem, kako segrevati kak prostor, je tesno povezano tudi vprašanje, kako segrevati, da bo ceneje. S tem vprašanjem se ukvarjajo tudi razni strokovnjaki, in od časa do časa nam ponudijo kak svoj nov izum. Med le-te spada tudi izum, ki ga vidimo na sliki. To je električna pečica, ki porabi 220 volt in 2000 vatov za segrevanje 40 prostorninskih metrov veliko sobo

Prizor iz filma »Rimske počitnice« ameriškega režiserja Williama Wylerja, v katerem igrata glavni vlogi najnovejše odkritje ameriškega filma Audrey Hepburn in Gregory Peck. Razen tega bomo v naslednjem tednu gledali v naših kinematografih še jugoslovanski film »Koncert« v režiji Vladana Desnice, ki pripoveduje o življenju pianistke, in ameriški film »Videl sem mračnega tujca«.



Posledice ultrapritiska

Nepoučen človek si niti ne predstavlja ne more, kaj vse je mogoče doseči s tako imenovanim ultrapritiskom. Številni poskusi z uporabo ultrapritiska so privedli do presenetljivih odkritij. Francoz Base in Američan Bridgman sta dosegla pritisk 300.000 kg na kvadratni centimeter površine. Kako neznanska je ta sila, si je skoraj nemogoče predstavljati. Če vemo, da človek, ki krepko udari z roko na določeno podlago, povzroči komaj 0,5 kg pritiska na cm², si skoraj ne moremo zamisliti sile pritiska, ki sta jo dosegla omenjena znanstvenika.

Znano je, da vladajo v morskih globinah veliki pritiski. Če bi se spustili s primerno potapljaško pripravo v globino 8000 metrov, bi bil pritisk na to napravo 880 kg na cm². To je za naše pojme silovit pritisk. Toda kaj je to v primeru s 300 tisoč kilogramov na cm²!

Poskusi z raztegovanjem jeklene palice so privedli do ugotovitve, da se le-ta pretрга takrat, ko je njen preler zmanjšan na polovico. Isten poskus narejen pod pritiskom 28.000 kilogramov na cm² pa je pokazal, da se palica še takrat ne pretрга, ko je njen premer zmanjšan na 99%. Pod omenjenim ultrapritiskom

se taka palica lahko podaljša do tristo krat, ko da bi bila iz gumija.

Ugotovljeno je, da se vse kovine in njihove litine pod ultrapritiskom prostomovno močno spreminijo, da se namreč njihov obseg zmanjša tudi do 25% in da postanejo plastične. Takšni spremembi se ne morejo upirati niti karbidi volframa, katerih trdota je enaka trdoti diamanta.

Če pritiskamo na vodo s 25.000 kg na cm², se le-ta stisne za 35% in postane kakor testo gosta snov. Pod pritiskom 12.000 kg na cm² pa se led topi šele pri + 80° C.

Poskusi s stisnjenimi plini so dali kaj zanimive rezultate. Tako se na primer prostornina enega litra vodika pri pritisku 500 k na cm² skrči na 0,2 cm³. Liter dušika se pod enakim pritiskom skrči tako, da tehta 963 gramov. Pod pritiskom 50.000 kg na cm² pa je liter dušika težak že 1,2 kg, kar skoraj dosega težak zemoga.

Poskusi z ultrapritiskom na področju medicine so odkrili prav tako zanimive stvari. Med drugimi so ugotovili, da ultrapritisk različno učinkuje na razne viruse in mikrobo. Tako na primer bacili jeteke poginejo »že« pri pritisku 6000 kg na cm², medtem po nekatere bakterije vzdržijo pritisk do 20.000 kg na cm².

DRAGO REHBERGER:

Morja široka cesta

Z A P I S K I
S P O T O V A N J A
P O S R E D O Z E M S K I H
I N A N G L E Š K I H
P R I S T A N I Š Č I H

1

Ob pol treh popoldne je gruški pristaniški pilot zapustil našo ladjo TOPUSKO, ki je kmalu v širokem loku zavila na odprto morje. Nekaj ur smo še opazovali visoke črnogorske gore, kmalu pa so izginile v popoldanski soparici. Morje je bilo gladko in mirno in le sum vode na premcu ter ropot ladijskih strojev so kazali, da se gibljemo. Popoldan nam je minil v veselju, da ne rečen prešernem razpoloženju, zakaj čakanja v Gružu in celo razvedrila in kopanja v durovniku, poimem tujcev nam je bilo dovolj. Vseh štirinajst potnikov in tudi dobršen del posadke kar ni mogel pričakovati trenutka, da se odvežejo vrvi in pretрга zadnja vez z koptim.

Vendar je tudi to prišlo. Sedaj plujemo na odprtem. Nikjer kopna, nikjer ladij, nikjer galebov, še celo nekaj delfinov, ki so se prekučevali okoli nas, je izginilo. Morje na obzorju se staplja z nebom, da ni videti meje. Vse naokoli pusta praznina, sinji nič. Le proti večeru soparica izgine in črta na obzorju postane določna in jasna.

Naše prvo pristanišče je Alžir, približno tisoč milj poti. Vsi smo

radovedni, kaj vse bomo doživeli na naši dolgi poti. Ležimo v stolah na B palubi ter ugibamo in ugibamo. Nase lenarjenje zmotu prvi natak Nikola, ki nas z velikim zvoncem kliče k večerji.

Na nebu se prično prižigati zvezde, prva je Večernica. Kmalu nastane trda noč in zvezde so vse svetlejšje. Rimska cesta je tako svetla, da odseva v vodi. Se nikdar je nisem videl take. Nemo slovnimo ob ograji in strmimo in uživamo, ta prvi večer na morju, ki je človeku s kopnega skoraj razodet. Spati se nam ne da, zakaj skoda je vsakega trenutka. Precej pozno se odpravimo v kabine.

Še pred peto uro sem drugi dan na nogah. Na desni vidim kopno in mežikajoči svetilnik. Na levi se v daljavi strmo dvigajo v nebo gore. Hitim na poveljniški most in prvi častnik, ki ima jutranjo stražo, mi pove, da smo v Otrantskih vratih. Gore na levi so albanske. Svetilnik Otranto se obupno bori z jutranjim svitom, kateremu kmalu podleže. Še nekaj minut in izražnoato obrobjenih gora na levi se prikaže sonce, ki prebudi nešte-

te vasice na italijanski strani. Precej na gosto, so posejane te vasice in, koikor moremo videti skozi daljnogled, povezane med seboj z neštetiimi stezami in potmi. Albanske gore kmalu izginejo, italijanske obalo, ob kateri vevamo precej blizu, pa opazujemo ves dopoldan. Poslovimo se od nje šele pri rtu Santa Maria di Leuca. Jonsko morje je mirno in gladko kakor Jadransko in upamo, da bo tako tudi ostalo. Zopet smo na odprtem. Sončimo se, tuširamo na B palubi, čitamo in klepetamo. Kar hitro je pol dne in kosilo.

Okoli petih popoldne zopet zagledamo obalo, kajti že smo na drugi strani vhoda v Tarantski zaliv. Obala je gosto naseljena, kakor prej ob Otrantu. Ko se zvečeri, nas spremlja na stotine lučk ob vsej poti. V daljavi mežika svetilnik Spartivento, ob katerem bomo obrnili v Mesinski preliv. Čedalje več lučk je na obali, čedalje več vasic. Kapitan Vezit ali barba, kakor vsi kličejo kapitane na naših ladijah, nas tolaži, da je vožnja skozi Mesinski preliv ponoči veliko lepša kakor po dnevi in da nismo prav nič izgubili. Le neradi mu verjamemo. Vendar nas ni razočaral. Nebo v daljavi odseva svetla. Messine in Reggio Calabria, bratamo, nekaj potnih ladij, vseh svetlih kakko grand kresnic. Nekateri med nami pripravljajo pisma za »steklenična« pošta. Barba nam je namreč povečal, da meče potniki vseh ladij v prelivu v mor-

je steklenice s pismi, katere poberejo čolnarji in oddajo na pošto. Seveda morajo biti poleg pisem v steklenicah tudi cigarete ali denar. Običajna taksa je dvajset do trideset cigaret. Pravijo, da se še ni zgodilo, da pisma ne bi oddali, le če ga čolnarji najdejo.

Kmalu smo v prelivu. Na levi Messina, na desni Reggio. Mesinska katedrala je sijajno razsvetljena s tisoči in tisoči žarnic. Menda imajo Sicilijanci neki praznik, zakaj na desni od nje vidimo tudi ognjemete. Plovemo tako blizu, da skozi daljnogled razločimo vse podrobnosti. Še celo napis »Visitate etna« na zelezniskih vagonih v mesinski postaji. Tudi zelenkasto razsvetljeni spomenik zaveznikom, ki so ga postavili Sicilijanci, prav dobro razločimo desno od katedrale. Prizor je res presegeel vsako pričakovanje in skoraj verjamemo barbi, da je ponoči res lepše kot podnevi. Prav blizu nas pleše po morju neka lučka. Kapitan nas opozori, da naj pripravimo steklenice, ker se bliža čoln, ki jih bo pobiral. Ko se nam približa, morda na petdeset metrov, jih kaptan opozori s klicem: »Ecco le bottiglie!«. Neki nerazločen glas je prišel s čolna in že pluskajo steklenice v morje. En sam čoln jih je prišel pobirati, pravijo pa, da podnevi čaka vsako ladjo nešteto čolnov, ki s klici: »Gettate le bottiglie!« opozarjajo naše. Celo do preterov prid meč čolnarji, kajti beda je velika in ta način za-

služka niti ni kdo ve kako utrudljiv.

Med dvema visokima stolpoma na najožjem mestu preliva plovemo v temno noč. Domnevamo, da sta ta stolpa nosilca bodočega mosta čez preliv. Dokaj visoka sta in ob vrhu razsvetljena. Vse večji promet med Sicilijo in Italijo zahteva hitrejših in lažodnejših zvez čez preliv kot so trajekti. Ura je ena ponoči in čas za spanje. Le neradi se odpravimo, zakaj razsvetljava za nami je še vedno bajna.

Kljub vsemu bi pa le rad, da bi puui skozi prelv počnevi, vica bi namreč Homerjevo Scilo, kjer je v Odisejevih časih prebivala v skalnati votlini šesteroglava kačja pošast in preažla na drzne mornarje, ki bi se upali skozi ožino. Komur se je posrečilo niti tej pošasti na suhem, je pa gotovo padel v krepilje podvodni pošasti Karibdi, ki je nedaleč od onod trikrat na dan zvrtila vožo v velikanske vrtince. Danes čolnarji ne verjamejo več tej legendi, vseeno pa se izogibajo kamnitega scilskega rtiča in penečim se vrtincem, ki jih povzročajo tokovi, prihajajoči iz Jonskega in Tirenškega morja. Voda Jonskega morja je hladnejša, bolj slana in bolj gosta kakor v Tirenskem morju in kjer se obe različni vodni gmoti srečujeta in udarjata druga ob drugo, nastanejo močni vrtinci in beneše se morje, ki je nevarno čolnom in manjšim ladjam, posebno ob plimi mladega in polnega meseca.